

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

TEOLOGIE OSVOBOZENÍ JAKO INSPIRACE PRO RELIGIOZITU NA
JIHOAMERICKÉM KONTINENTĚ NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ

THE LIBERATION THEOLOGY AS THE INSPIRATION FOR RELIGION
IN THE SOUTH AMERICA AT 20th AND 21th CENTURY

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

ThDr. Kamila Veverková, ThD.

Autor:

Martin Kolínský

Praha 2011

Anotace

Tématem bakalářské práce je historický vývoje teologie osvobození v oblasti Latinské Ameriky. Chápání eklesiologických a christologických pojmů v rámci odlišného postavení křesťanské věrouky na území jihoamerického kontinentu, zejména technika základních komunit. Životy předních představitelů teologie osvobození a jejich myšlenkový vliv na sociální hnutí. Vztahy teologie osvobození s představiteli Svatého stolce od Druhého Vatikánu až po současnost. Vliv teologie osvobození na proměny politického profilu jihoamerických zemí v dnešní době.

Anottation

Topic of my baccelor work is historical development of liberation teologi in Latina America. Sense of christological and eclesiological concept in different stand christianity faith on South America continent. Lives of well-know leaders liberation teology and theirs ideas influenc for social movement. Relation with between Holy See and leaders of liberation theology movement. Influence think bacround liberation theology on change political focus in our time.

Klíčová slova

Teologie osvobození- sociální problémy - křesťanství - Jižní Amerika - socialismus - útlak - Vatikán - občanská válka

Keywords

Liberation Theology - Social Problems - Christianity - South America - Vatican - Repression - Civil War - Socialism

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 10. července 2011

Martin Kolínský

Poděkování

Rád bych poděkoval paní doktorce Kamile Veverkové za trpělivost při vedení mé bakalářské práce, poskytnuté knihy a elektronické materiály pro zpracování tématu.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1. Fenomén teologie osvobození	9
2. Politické pozadí teologie osvobození v důležitých latinskoamerických zemích	19
2.1 Argentina	19
2.2 Peru	21
2.3 Chile	24
2.3 Brazílie	27
3. Ekleziologie teologie osvobození	32
4. Christologie teologie osvobození	38
5. Teologové teologie osvobození	43
5.1 Jon Sobrino	43
5.2 Gustavo Gutierrez Merino O.P.	46
5.3. Oscar Arnulfo Romero	48
6. Teologie osvobození a II. vatikánský koncil	53
7. Významné koncily teologů osvobození	61
Závěr	72
Použitá literatura	80
Summary	85

Seznam zkratek

ARENA (*Aliancia Republicana Nacionalista*): Národní republikánská aliance

APRA (*Alianza Popular Revolucion Americana*): Aliance lidové americké revoluce.

DINA (*Direccion de Inteligencia Nacional*): Národní pátrací agentura.

CELAM (*Consejo Episcopal Latinoamericano*): Biskupská konference Latinské Ameriky.

EATWOT (*Ecumenical Association of Third World Theologians*): Ekumenická asociace teologů třetího světa.

ELN (*Ejército de Liberation Nacional*): Národní osvobozenecská armáda.

EZLN (*Ejército de Zapatista Liberation Nacional*): Zapatova armáda národního osvobození.

FARC-EP (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejercito de Puebla*): Revoluční síly Kolumbie - armáda lidu.

FMNLN (*Frente Farabundo Martí para Liberacion Nacional*): Národní fronta Farabunda Martího pro národní osvobození.

FSLN (*Frente Sandinista de Liberacion Nacional*): Sandinistická fronta národního osvobození (sandinisté).

MAS (*Movimiento as socialismo*): Hnutí za socialismus.

MIR (*Movimiento Izquierda Revolucionaria*): Hnutí revoluční levice.

LG (*Lumen gentium*): Světlo národů (papežská encyklika)

NACCP (*Nationa Association for the advancement of Colored People*): Národní asociace pro pokrok barevného lidu.

S.: knižní strana.

UP (*Unida Popular*): Lidová jednota.

Kap: kapitola.

Ibid: tamtéž uvedeno.

ÚVOD

V této bakalářské práci bych chtěl shrnout historický vývoj teologie osvobození v rámci politicko-sociálního vývoje Latinské Ameriky. Tento vývoj obsahuje silné vodítko pro určování nábožensko-politických souvislostí. Rád bych také nastínil problematiku náboženského prostředí v rámci křesťanského myšlení. Na základě životopisů významných teologů osvobození bych rád poukázal na rozdílné pohledy na sociální angažovanost křesťanství. Rád bych také předvedl konstrukci zásadních ekleziologických a christologických postupů typických pro teologii osvobození. Jako směrodatné autory pro tuto část mé bakalářské práce použiji zásadní díla předních ekleziologů teologie osvobození Leonarda Boffa a Jona Sobrina. Svoji prací bych rád podtrhl zásadní význam tohoto proudu křesťanství v rámci politického vývoje zemí třetího světa. K dalším bodům mé práce bude patřit konfliktní pozadí sporu mezi teology osvobození a Vatikánem ohledně některých aspektů teologie osvobození, zejména tematizací marxismu a podílu některých kněží na levicových hnutích. Teologie osvobození není pouhým moderním křesťanským hnutím, ale specifickým teologickým systémem vycházejícím z historického pozadí jihoamerického kulturního myšlení a cítění. Teologie osvobození nebyla vytvořena II. vatikánským koncilem, ale již v této době působila řada církevních hnutí zaštiťující se takzvaným tak zvaným křesťanským socialismem. II. vatikánský koncil pouze praktiky teologie osvobození legalizoval. Tato legalizace, ale vyvolala nepřízeň konzervativního křídla římskokatolické církve., které bylo upozaděno atmosférou *aggiornamenta*. V závěru práce bych chtěl nastínit obraz úpadku teologie osvobození jako v hlavním proudu teologického myšlení způsobeným zejména explozí letničně-charizmatického hnutí šířené

evangelikální misíí ze Spojených států Amerických. Dalším důvodem úpadku byla participace na politických konfliktech v některých státech. Zejména občanská válka Nicaraguy nebo krvavý a dlouholetý konflikt v Kolumbii. Jako významný tragický předěl bude představen atentát na salvadorského arcibiskupa Oscara Romera, který se přímo k teologii osvobození nikdy nehlásil, ale přesto se stal jejím nejslavnějším mučedníkem. Dále chci představit současný vývoj angažované teologie v rámci silně aktuálního konfliktu mezi Izraelem a Palestinou. Zde teologie osvobození sehrává roli sjednotitele křesťanů bez ohledu na denominaci a angažuje křesťany pro mírové řešení sektářských bojů. Snaží se po světě upozorňovat na devastaci křesťanské komunity na palestinských územích. Hlavní rozdíl palestinské teologie osvobození oproti latinskoamerické je naprostý distanc od marxistických projevů a větší snaha o spolupráci s většinovými evropskými církvemi za věc blízkovýchodních církví. Tato větev teologie osvobození působí velmi aktivně i na mezinárodním poli.

Metodologicky jsem postupoval deskriptivní a komparační metodou. Ve své práci jsem používal základní odbornou literaturu vztahující se k tématu, práce významných teologů osvobození (výběrově, výběr byl dán cílem práce) a elektronické zdroje.

1. Fenomén teologie osvobození

Tak jako velká světová náboženství: buddhismus, hinduismus a islám obsahují angažovanou formu své věrouky, vzniklo v rámci křesťanství specifické hnutí nazvané teologie osvobození.¹ Stejně jako v případě výše jmenovaných světových náboženství má tato angažovaná forma křesťanství politický obsah. Název osvobození vychází z interpretace spasitelského jednání Boha, které nemá zachraňovat pouze lidskou duši, ale i člověka samotného ze sociálního a ekonomického útlaku. Tudíž církve má povinnost nejen charitativní práce, ale i nápravu nespravedlností a zavedení spravedlivých sociálních struktur.² Namísto důrazu na církevní tradice, kladou teologové osvobození na první místo důraz na Nový zákon a hlavně evangelia. Ze Starého zákona je pro teologii osvobození silně relevantní kniha Exodus, která přináší obraz Boha vysvobozujícího svůj lid z řádu otroctví. Přední teolog osvobození Gustavo Gutierrez³ o tom napsal: „Práce Krista, jako zahrnutí a naplnění osvobození Izraele (osvobození ze hříchu a ze všech dalších důsledků: vyplenění, nespravedlnost, nenávisť), stvoření a nová volba pro lid, která v tomto čase zahrnuje celé

¹ V případě hinduismu je nutné zmínit slavné aktivity Mahatmy Gandiho proti britské koloniální správě ve 30. letech a snahu organizací indické společnosti podle náboženského principu nenásilí - ahinsa. V rámci buddhismu bylo silné nenásilné hnutí proti vojenské diktatuře v Jižním Vietnamu. Došlo zde ke známému případu sebeobětování upálením mnicha před hlavními děli. Na islám mělo vliv hnutí Nation of Islam založené Elijahem Muhammadem. Snažilo se o sociální identitu černých obyvatel USA v rámci Islámu. Nejznámějším vůdcem této organizace byl Malcolm X.

² McGRATH, Alister E. (ed.). *Blackwellova encyklopedie moderního křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 2001. ISBN 80-7255-043-8 (váz.). s. 455.

³ Významný představitel teologie osvobození původem z Peru, narozený v roce 1928. Autor knihy *Teologia de liberation*. Účastník významných shromáždění k teologii osvobození.

lidstvo."⁴ Toto pojetí chápe ústřední zvěst Starého zákona ve smyslu eschatologického vysvobození, které přinese nejen očistu od hříchu, ale i vyřešení sociálních problémů. Gutierrez chce odstranit případy nespravedlnosti změnou sociální struktury a na novém základě vystavět konstrukci pro nový sociální základ s respektem ke slabým a přehlíženým členům společnosti. Osvobození lidské bytosti by nemělo změnit pouze společenské struktury, ale i lidské bytí v existenciálním smyslu a přiblížit věřící k Ježíši Kristu.⁵ Jiní autoři chápou tento osvobozovací akt v podobném smyslu, například indický teolog Michael Amaldos⁶ píše: „Vidíme ve Starém zákoně, jak lidé začali z vlastní zkušenosti osvobození z Egypta skrze intervenci Boha měnícího se v Jahweho, zároveň stvořitele počátku a znovuobnovitele světa v posledním čase“ Amaldos dodává, že podobně by se mělo pracovat s osobou Ježíše Krista v eschatologii Nového zákona.⁷ Četba bible skrze interpretaci Boha jako osvoboditele je předním znakem fenoménu teologie osvobození.

Teologové osvobození shrnuli sebedefinici do základních třech bodů, vyjmenované Phillipem Berrymenem:

- 1) Interpretace křesťanské víry z utrpení v zápase a naděje chudých.
- 2) Kritika společnosti a ideologie ji udržující.

⁴ KIRK, Andrew J. *Liberation theology: An evangelical view from the Third Word*. Marshalls theological library, Basingstoke 1985. s. 51.

⁵ Ibid s. 511.

⁶ Přední představitel indické verze teologie osvobození, známé jako dalit teologie.

⁷ SUGITHARAJAH, R. S. (ed.). *Asian Faces of Jesus*. New York: Orbis Books, 2004. s. 87.

3) Kritika aktivit církve a křesťané jako anděle chudých.⁸

Biskupská konference v Medellinu v roce 1968 pracovala s tématy, které charakterizují v různých obměnách teologii osvobození dodnes. Jedná se: o chudé a spravedlnost; jak žít s láskou k bližnímu a budovat mír v situaci *institucionalizovaného* násilí a nespravedlnosti,

Jedinečné a božské poslání člověka v lidských dějinách, politický rozměr v těchto dějinách.⁹

Jde o témata, o nichž církev ještě nikdy nemluvila, a bylo by je potřeba nově definovat. Politické změny v padesátých a především šedesátých letech přicházely nevídaným tempem a vzrůstala potřeba se s nimi vyrovnat. Stále více se objevují sociální témata.¹⁰

Církev nemá být nad lidmi se vyvyšující organizací, ale spíše sociálním hnutím, které má oslovovat chudé a utlačované a sdílet jejich utrpení. Církev musí být v každodenním kontaktu se světem chudých a utlačovaných, aby mohla věrně poznat jejich prostředí.¹¹

Samotná teologie osvobození obsahuje celou řadu větví a směrů a tudíž je vhodnější mluvit o jednotlivých teologiích. Známymi směry, které se mohou při popisu tématu zmínit: Dalitteologie (Indie), Minjug (Jižní Korea - velmi exotická forma věrouky), Black teology (USA a Jihoafrická republika), Palestinská

⁸ Ibid s. 6

⁹ Ibid s. 13

¹⁰ PELECH, Marek. *Sborník mezinárodního symposia o teologii osvobození*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, 2007. s. 15.

¹¹ Ibid s. 512

teologie¹² a na konec nejvlivněji větev teologie osvobození Latinské Ameriky¹³. Mohla by se ještě zmínit feministická teologie osvobození. Z daného výčtu vyplývá, že teologie osvobození přichází z poměrně mladých státních a církevních útvarů a oblastí rozvojového světa. Mnohé z nich stále hledají svojí věroučnou a ekleziální identitu.

Státy, ve kterých byla formována teologie osvobození, prožily velice pohnuté dějiny. Zejména země Latinské Ameriky byly postiženy silnými politickými turbulencemi ve druhé polovině dvacátého století. Politické a duchovní prostředí zasáhla silná autokratická vláda argentinského prezidenta Juana Perona¹⁴ a jeho manželky Evy Duarte zvané Evity. Peron a jeho manželka se snažili vytvořit vlastní specifickou ideologii nazvanou justicialismus a o ideologickou čistotu pečovala politická strana stejného jména. Kult Evity byl jedním z nejvlivnějších implicitních náboženství v dějinách Latinské Ameriky. Za pomoci charitativního systému šikovně vytvářila silný mýtický kult ochránkyně chudých a ponižovaných. Peronův režim měl svojí koncepcí hospodářské samostatnosti velký vliv na latinskoamerický nacionalismus a vznik politické identity zemí latinskoamerického světa.¹⁵ Peronova vláda předznamenala složité období dějin jihoamerického kontinentu provázeného krvavým střídáním vojenských diktatur a

¹² V souvislosti s palestinskou teologií zmíníme monografii Moniky Šlajerové, která se specializuje na problematiku církevní politiky v blízkovýchodní oblasti. Srov. ŠLAJEROVÁ, Monika. *Palestinská církev dnes. Politická a teologická problematika na pozadí situace církví v Sýrii, Libanonu a Jordánsku*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009. ISBN 9788087378021.

¹³ Ibid s. 1

¹⁴ Významný argentinský prezident. Žil v letech 1895 až 1973. Společně se svojí ženou Evitou zahájil mnoho sociálních projektů, ne všechny byly úspěšné. Země se časem dostala do obrovského deficitu. Následné hospodářské potíže přivedily Peronův pád.

¹⁵ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1999. ISBN 80-7106-323-1 (váz.), s. 214.

brutálními občanskými válkami. Tento exkurs do politického pozadí má funkci uvedení do dobového kontextu a chce na příkladu zbožštělého kultu Evity ukázat příklad specifické formy jihoamerické religiozity. Jedním z duchovních zdrojů je odkaz dominikánského duchovního Bartolomea Las Casase¹⁶, který bojoval v éře španělské conquivisti za práva domorodého obyvatelstva. Na jejich obhajobu tvrdil, že jde o pohany, tedy o duchovně mrtvé křesťany a zdůrazňoval prastarost indiánské kultury, kterou kladl až na úroveň antických kultur. Las Casas byl úspěšný v prosazení státu lidství.¹⁷

Nesourodé hnutí teologie osvobození můžeme dělit do různých oblastí a odnoží: 1) Duchovní a pastorační: Pastorece mezi chudými. Uvádění do života myšlenky evangelia. Přední představitel je myšlenkový zakladatel hnutí Gustavo Gutierrez. Další aktivisté: J. L. Segundo, L. a C. Boffovi, J. B. Libano. Patrně nejrozšířenější a nejvlivnější teologie v rámci hnutí.

2) Metodologická: Snaha o systematizaci myšlenek v rámci teologického systému je v počátcích. Bývá často kritizována z vysokých míst. Byly úspěšné pokusy o interdisciplinární teologii.

3) Sociologická: Pokus o sociologický rozbor situace při teologickém rozboru. Známým představitелеm byl Camillo Torres,

¹⁶ Dominikánský kněz pracující mezi indiány v šestnáctém století. Po poznání krutého zacházení španělských dobyvatelů s domorodým obyvatelstvem se snažil přesvědčit Svatý stolec o tom, že indiáni jsou lidé. Nakonec byl ve svém snažení úspěšný a Svatý stolec uznal domorodé obyvatele Ameriky za lidské bytosti.

¹⁷ BERRYMAN, Philip. *Liberation Teology: Essentials facts about revoluntionary movment in Latin America and blond*. Philadelphia: Tempel university press, 1987. s. 10.

který padl jako partyzán socialistického hnutí ELN (Národně osvobozenecá armáda)¹⁸. Další představitel Hugo Assman.

4) Historická: Pokusy o reinterpetaci dějin Latinské Ameriky ve smyslu kapitalismus - socialismus. Prvky marxistického myšlení jako třídní boj a další jsou viděny jako užitečné.

5) Politická: Nejradikálnější část spektra. Politické praktiky považovány za užitečné jak pro kněze, tak i pro laiky. Představitelé G. Arroyo a organizace *Křesťané za socialismus*.

6) Lidově ekleziologická: Vychází z pojetí církve jako božího lidu. Snaha o integraci lidové religiozity, černochoy, indiány a další do nové církve. Představitelé J. L. Caravina, L. Boff, S. Galiola.

7) Christologická: Studium osoby Ježíše Krista v sociálním kontextu jako osvoboditele. Představitel J. Sobrino.

8) Pedagogická: Snaha o vzdělávání a katechezi chudých mas. Propagace teologie osvobození v rámci fakult a seminářů. Představitel P. Freiro.

9) Sebekritický: Tento druh přejímá určité prvky z teologie osvobození, ale má k tomuto hnutí určité výhrady.¹⁹

Politická teologie osvobození byla zkonstruována na *Prvním latinskoamerickém setkání křesťanů za socialismus v Santiagu de Chile ve dnech 23. a 30. dubna 1972*. Základní články byly potvrzeny na dalších setkáních v evropských městech Avile 1973 a Bologni tentýž rok.

¹⁸ Ibid s. 18

¹⁹ MITTERHÖFER, J. *Teologie osvobození, přehled vývoje*. [online]. Praha: Teologické texty, 1988, roč. 11, č. 13 [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/1989-13/Teologie-osvobozeni-Prehled-vyvoje.html>>. ISSN 0862-6944.

Základní teze podtrhují radikální obsah tohoto druhu teologie osvobození.

Shrnujícími body jsou:

- 1) Revoluce a socialismus jsou nevyhnutelné.
- 2) Zaangažování křesťanů po boku marxistů v revolučním boji za socialismus neznamena pro svědomí věřícího žádný problém, ale naopak vyvěrá z jeho víry.
- 3) Teologii je nutné konstruovat tak, aby vycházela z revoluční praxe, a musí znamenat analýzu společenských skutečností provedenou revoluční metodou.²⁰

Tyto body ukazují na revoluční chápání křesťanství v prostředí polarizované společnosti Jižní Ameriky. Ukazující na využití teologie osvobození při provedení rychlých politických změn a revolučního vyřešení otázky chudých ve společnosti. Tato teologie osvobození získala podporu ze strany různých krajně levicových politických skupin po celé Latinské Americe. Vyznávalo jí křídlo nicaraguyské římskokatolické církve, které podporovalo sandinistický režim a tím vyvolalo silné obavy ze strany Svatého stolce. Kubánský diktátor Fidel Castro pochválil tuto formu křesťanství za její sociální nasazení pro revoluční věc. Ocenil její práci slovy: *„Viděl jsem hodně skromnosti, pokory a disciplíny. Jistě mají své sociální myšlenky, protože žijí mezi lidmi a vidí bídu, chudobu a nespravedlnost“*.²¹

V dalších vyjádřeních považuje tuto teologii osvobození za tak ideologicky správnou, že nevidí problém v jejím působení na Kubě v rámci komunistického systému. Ve výročí tvrdí: *„Nám by se*

²⁰ PELECH, Marek. *Sborník mezinárodního symposia o teologii osvobození*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, 2007. s. 16.

²¹ CASTRO, Fidel. *Gianni Minà*. Praha: Columbus, 2008. ISBN 978-80-7249-176-6 (váz.). s. 144.

líbilo, kdyby na Kubě vzniklo silné politické hnutí, jako je teologie osvobození. Nemůžu skrývat sympatie pro takové hnutí."²²

Tuto aktivitu lze hodnotit jako propagandistickou snahu Castrova režimu o vysvobození se z nařčení náboženského útlaku, ale nebo i jako vstup teologie osvobození na bojiště studené války.

Z těchto událostí je odvíjena i kritika teologie osvobození, která přichází z různých míst. Kritikové často pohlíží na teologii osvobození jako na marxistické hnutí v křesťanském hávu, například známý konzervativní komentátor Michael Novak. Tento kritický bod užívají konzervativní katolíci a evangelikálové. Teologickými kritiky jsou ze strany katolíků James V. Shall a Michael Novak a ze strany evangelikálů Emilio Núñez.²³ Hlavním omylem teologie osvobození je podle kritiků také odmítnutí kapitalismu a nahrazení tohoto systému utopickým křesťanským socialismem. Revoluce nemá být socialistická, ale kapitalistická. Mnoho teologů osvobození oponuje, že pravým křesťanským ideálem není ani komunistická nebo kapitalistická společnost, ale solidární společenství založené na ideálech prvotní církve. Toto ekleziální pojetí bylo základem pro návrat k pravým křesťanským hodnotám prvotní církve.

Novak pojmenoval dle jeho názoru mylnou podstatu teologie osvobození v několika bodech představenou v díle *Filosofie svobody*. Tyto body zdůrazňují podle autora špatné chápání ekonomické podstaty problémů.

- 1) Primárním zdrojem útlaku lidí je kapitalismus a zdrojem osvobození je socialismus.
- 2) Chudí mají dokonalejší pohled na náboženskou pravdu.

²² Ibid s. 299

²³ McGRATH, Alister E. (ed.). *Blackwellova encyklopedie moderního křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 2001. ISBN 80-7255-043-8 (váz.). s. 515.

3) Liberalismus musí být odmítnut biblicky orientovanými křesťany.²⁴

Autoři teologie osvobození zejména Sobrino a Guttierrez naopak zdůrazňují sociální a ekonomické rozdíly mezi zeměmi vyspělého a třetího světa. Zdůrazňují, že právě k teologii osvobození je přivedla rapidně rostoucí chudoba a nevzdělanost obyčejných lidí. Kladou chudobu na první místo z nejpálčivějších problémů současného světa. Jon Sobrino doslova píše: „*Pro lidstvo jako celek není největším a nejtísňivějším problémem - ačkoliv ne bez důležitosti evropské sjednocení ani pád socialismu, ani oslava 500. výročí objevení Ameriky, která může být tvář v tvář zde popsané chudobě považována za ostudnou. Největším problémem je zbídačení zemí třetího světa.*“²⁵ Jon Sobrino považuje v eseji *Strukturní hřích a strukturní milost* za zdroj chudoby rozvojového světa koloniální státy kapitalistického světa, které zotročily původní obyvatelstvo a vnutily podmaněným zemím nespravedlivé hospodářské podmínky. Teologie osvobození podle Sobrina jako jediná daná problematika odhalila („*položila prst do rány reality třetího světa*“²⁶). Mnozí teologové hledají řešení problémů chudoby ve ztotožnění chudých s církví: Vyjádřeno slovy Leonarda Boffa, kterými charakterizuje teologii osvobození takto: „*Svatba církve s chudými*“.²⁷

²⁴ Michal Cáb, Marek Pelech, Roman Mička, Mezinárodní symposium o teologii osvobození. České Budějovice: Jihočeská universita, Teologická fakulta, 2007. s. 79.

²⁵ SOBRINO, J. *Strukturní hřích a strukturní milost*, Praha: Teologické texty, 1994, roč. 17, č. 2 [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/.html>>. ISSN 0862-6944.

²⁶ Ibid s. 56

²⁷ PELECH, Marek. *Sborník mezinárodního symposia o teologii osvobození*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, 2007. s. 10.

Osvobození by mělo být uskutečněno podle Boffa a Cona slavnými slovy starozákonního proroka: „*Duch Panovníka je nade mnou. Hospodin mne pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění*“ (Iz 61.1). Jedná se o nejslavnější manifestaci osvobození ve Starém zákoně. Ukazuje na budoucí děj, který nastane po příchodu mesiáše. Mesiáš zde získává charakteristiku osvoboditele a zaopatřovatele nemocných. Mnohé církve v zemích třetího světa hledají právě v tomto verši duchovní posilu při různých občanských válkách a vojenských převratech. Eschatologická vidina osvobození je pro ně velkou výzvou. Další manifestací mesiášského údělu je v knize Izajáš povolání služebníka slovy: „*Toto praví Hospodin, který stvořil nebesa a roztáhl je, zemi překlenuje i s tím, co na ní vchází, jež dává dech lidem a ducha těm kdo po ní chodí. Já Hospodin jsem tě povolal ve spravedlnosti a uchopil tě za ruku, budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu a za světlo pronárodům, abys otvíral slepé oči, abys vyváděl vězně ze žalářů, z věznic ty kdo sedí v temnotách*“ (Iz 42, 5-7). Verš dává do přímé souvislosti s konáním Boha osvoboditele z Izraelitů z Egyptského otroctví Gustavo Gutierrez a vidí v něm teologický předpoklad boží spravedlnosti.²⁸

²⁸ GUTIERREZ, GUSTAVO. *Theology of Liberation*. Londýn: SCM Press, 1974. s. 156.

2. Politické pozadí teologie osvobození v důležitých latinskoamerických státech.

Tento přehled mapuje politickou situaci v nejvlivnějších státech jihoamerického kontinentu, které určovaly světové dění druhé poloviny dvacátého století.

2.1 Argentina

Historie Argentiny druhé poloviny dvacátého století byla poznamenána řadami politických zvrátů, které provázely vojenské diktatury a hospodářská nestabilita. Do určité míry lze považovat dějiny za politický profil země. Politické prostředí vytvořilo v Argentině nový ideologický směr, který se snažil o vytvoření takzvané třetí cesty mezi kapitalismem a komunismem a naplněním sociálních potřeb pracujícího lidu. Název tohoto politického směru je spojen s osobou zakladatele Juana Perona.

Za druhé světové války vládnoucí vojenská junta, která se dostala v červnu roku 1943 k moci, sympatizovala s mocnostmi Osy a udržovala diplomatické styky s Německem a Japonskem. Vláda generálů Ramireze a Farrela rychle posilovala armádu a doufala ve vítězství Německa a Japonska nad Spojenci.²⁹ Toto se neuskutečnilo. Americká vláda odmítla Farrelův režim uznat a uvalila na Argentinu embargo. Reakcí na toto embargo se junta rozhodla budovat hospodářsky samostatnou politiku po vzoru Španělska - generála Franka, v této době jedna z mála zemí světa

²⁹ Generálové měli představu ohledně budoucího uspořádání světa, že oba dva vojenské bloky budou zničeny a Argentina se stane světovou hospodářskou mocností.

deklarující se jako spojenec Argentiny.³⁰ Ve Farrelově vládě působí jako ministr práce mladý důstojník Juan Domingo Peron.³¹ Pozornost si získává novými dekrety ohledně zvýšení platů, prodloužení placené dovolené. Zavádí nový systém penzijního zabezpečení a staví nové sociální byty. Peron podporuje organizování dělníků silných odborových svazů, aby nad nimi mohl získat silnou kontrolu. Využil pro to největší argentinskou odborovou centrálu - Všeobecnou konfederaci práce. Na druhou stranu se snažil o svých záměrech přesvědčit i kapitalisty myšlenkou třídní harmonie, která bude vytvářet spravedlivé rozdělení bohatství. Peron představil svoje myšlenky o politickém uspořádání těmito slovy: *„Páni kapitalisté, nelekejte se mého syndikalismu, kapitalismus nebyl nikdy předtím tak bezpečný. To co chci je, aby stát organizoval dělníky, aby je řídil a ukazoval jim směr takovým způsobem, aby se neutralizovaly nebezpečné revolucionářské proudy.“*³² Roku 1946 byl Peron zvolen prezidentem Argentiny jak podporou dělníků, ale i některých příslušníků vyšších vrstev a církve, která pro něho agitovala v kostelech při bohoslužbách.

V říjnu roku 1945 byli dělníci a odboráři podporující Perona sdružení v novém politickém útvaru - Nové straně práce. Nastalo období nového politického režimu, který stále není ještě přesně definován. Dodnes v Argentině nachází politické odpůrce i zastánce. Nicméně pokrok v sociálních podmínkách byl závratný: Ochrana proti propouštění z práce, přesné definování délky pracovní doby, přísná kontrola dětské práce, odškodnění pro

³⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1999. ISBN 80-7106-323-1 s. 193.

³¹ Peron čerpal své politické vědomosti z návštěvy Itálie, které se odehrála koncem 30 let. Měl zde možnost také poznat Mussoliniho politiku korporativního státu. Peron se po Mussoliniho vzoru snažil podle možnosti vyjednávat s buržoazií.

³² Ibid: s. 200.

pracovníky, kteří utrpěli úraz. Práva dělníků byla zakotvena v ústavě, která uváděla mezi právy člověka i právo na práci. Ekonomika byla určována v pětiletých plánech. Hrubý domácí produkt vzrostl za první tři roky Peronovy nadvlády o 29 % a režim si mohl uvolnit ruce. Obdobnou úlohu jako lidové milice měli descamisados neboli bezkošiláči. Šlo o fanatické stoupence Peronovy politiky, kteří se nezdráhali ani fyzického násilí. Dovedli vypalovat obchody politických protivníků.³³ Fenomémem Peronova režimu je kult manželky prezidenta - Evity, rozené jako Evy Duarte. Původním povoláním rozhlasová herečka. Stala se fanatickou peronistkou a vůdkyní milionů dělníků. Založila Nadaci Evy Peronové, štědře dotovanou státem. Nadace se starala o charitativní péči o chudé. Zakládala nemocnice, sirotčince a jiná sociální zařízení. Významným úspěchem byla Listina bylo zavedení volebního práva pro ženy roku 1947. Evita získala od svých stoupců přízviska jako praporečnice ponižovaných nebo paní naděje.³⁴ Tyto přízviska dokládají náboženskou úctu. Peron se zas pyšnil titulem prvního dělníka republiky.

Peron byl odvolán roku 1955 členy armády a v Argentině nastaly boje mezi peronisty a armádou. Převrat byl přivítán ze strany intelektuálů a studentů. Armáda omezovala pak moc všech dalších argentinských vlád až do osmdesátých let.

2.2 Peru

Polovina dvacátého století začala pro Peru vojenskou diktaturou generála Manuela Odrii (od r.1948 do r. 1956). Vládl v antikomunistickém duchu. Snažil se o získání podpory městských a dělnických vrstev různými sociálními reformami.

³³ Ibid: s. 213.

³⁴ Ibid: s. 215.

Založil například ministerstvo práce a indiánských záležitosti, ale byl odstraněn ve prospěch Manuela Prady (od r.1956 do r.1962), který byl už prezidentem v období Druhé světové války. Razil politiku soužití (*la convivencia*).³⁵ Znamenala obnovení odborů a politických stran. Církev vystupuje s požadavky reforem a podílí se na hnutí dělníků a rolníků. V období po roce 1959 zasahuje Latinskou Ameriku kubánská revoluce, která vyvolává v Peru požadavky po sociálně spravedlivé pozemkové reformě. Na haciendách se začínají objevovat stávky řízené Dělnickou federací Cuska. Vláda začíná sahat k policejním represím. Roku 1963 junta odevzdává po dohodě moc nově zvolené vládě prezidenta Fernanda Belaunde Terryho. Vláda získala podporu širokého politického spektra od pravicových stran Lidové akce a Křesťanské demokracie až po komunisty. Za vzor si vzal incký model státu^{36,37} Nicméně reformy byly narušeny levicovými gerilami ELN a MIR. Guerily operovaly v nejchudších oblastech Peru, ovládaných latifundisty. Došlo k omezení ekonomického růstu způsobeného dovozem rybích výrobků, které likvidovaly rybáře. Dne 3. října 1968 došlo k novému vojenskému převratu pod vedením Juana Velasca Alvarada, který byl nejprve jmenovaný juntou a později zvolený prezidentem. Vzhlížel ke kultu Indiánského vůdce Tupaca Amaru³⁸, proto povýšil na roveň španělštiny kečuanštinu, původní jazyk Inků. Založil

³⁵ ROEDL, B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha:Nakladatelství Lidových novin, 2007. ISBN 978-80-7106-839-6 (váz.). s. 217.

³⁶ Představy inckého modelu státu jsou odvozeny od sociálního chování vladařů inckého říše. Centrální sýpky zajišťovaly dostatek potravin pro indiánské poddané. Do sýpek musel přispívat každý rolník, aby bylo dostatek potravin pro případ hladomoru.

³⁷ Incký stát je dodnes mezi bolivijskými a peruánskými indiány považován za zlatou éru sociálního blahobytu a všeobecného dobra.

³⁸ Tupaca Amaru (1742-1781) vůdce významného indiánského povstání v oblasti koloniálního Peru v roce 1780. Povstání bylo částečně úspěšné. Povstalci obsadili Cuzco a La Paz. Nakonec byli poraženi španělskou armádou a Amaru byl popraven.

nový reformní plán Inka, který se snažil o hledání nové třetí cesty mezi kapitalismem a socialismem. Ohlásil novou pozemkovou reformu, která vyvlastňovala pozemky nad 150 hektarů. Reformy také postoupily i do průmyslového sektoru, kde se vláda snažila zajistit dělníkům podíl na zisku.³⁹ Zkrachovaly po nástupu světové hospodářské krize roku 1975. Plán Tupaca Amaru Velasco zrušil. Junta odvolala Alvarada a na místo něho dosadila generála Francisca Moralese. Sociální krach, který následoval hospodářskou krizi, způsobil, že více než polovina obyvatel Peru žila pod hranicí chudoby. V nárůstu sociálních nejistot vznikají sociální nepokoje a násilí, které vyvrcholilo obdobím války guerril. Guerrilové hnutí reprezentuje především *Sendera Lumnosa, neboli Světlá stezka*, vycházející z myšlenek čínského diktátora Mao Ceng-tunga.⁴⁰ Ke světlé stezce se přidává *Moviemonto Revolucionario Tupac Amaru - Revoluční hnutí Tupaca Amaru*, hlásící se pro změnu k myšlenkám kubánského revolucionáře Ernesta Che - Guevary de la Serny. Na rozdíl od Světlé stezky nezavrhovalo parlamentní volby, bylo ochotno vést dialog s nepřitelem.

Volby z roku 1985 probíhaly na pokraji občanské války. Lima žila pod trvalým zákazem nočního vycházení. Z voleb nakonec vyšla vítězně středo-levicová strana APRA. Nový prezident Alan Garcia zavedl hospodářskou politiku inspirovanou myšlenkami britského ekonoma Johna Keynesa. Podařilo se částečně splatit velkou část zahraničního dluhu. Inflace se snížila ze 163 % na 86 % v jediném roce.⁴¹ Reálné příjmy vzrostly o 8.7%. Prezidentská strana vyhrála volby i v oblastech ovládaných levicí. Nicméně zázračna prosperita skončila pro omezení investic od průmyslového sektoru.

³⁹ Ibid, s. 240.

⁴⁰ Ibid, s. 260.

⁴¹ Ibid, s. 250.

Vláda se z tohoto důvodu uchýlila k zestátnění bankovního sektoru.

V nových volbách zvítězil kandidát nové strany Změna 90, japanoperuáanec Alberto Fujimori. Fujimori vystoupil s novým neoliberálním programem, čímž získal podporu USA a Mezinárodního měnového fondu. Armáda získala úspěchy a zajala vůdce Světlé stezky Abimaela Guzmána.⁴² Komando MRTA zajalo 9. 6. 1996 na stodvacetšest dní ambasádu Japonska v Limě. Ambasáda byla dobyta díky rozhodnosti Fujimoriho. V druhé polovině 90. let začala moc Fujomoriho upadat, a to díky úplatkům a drogovým aférám jeho spolupracovníků. Rozhodující nahrávka o korupčním chování jeho spolupracovníka Vladimíra Motensiho definitivně zlomila Fujimorimu vaz. Fujimori prohrál roku 2000 volby s Alejandrem Toledem a odešel do exilu v Japonsku.

2.3 Chile

Chile je považováno za jeden z nejvyspělejších států v Jižní Americe. Nicméně ani tomuto státu se nevyhnula vojenská diktatura, která zde rozdělila celou společnost.

Šedesátá léta byla v Chile spojována s novými investicemi ze zahraničí a sociálními reformami jako bylo udělení volebního práva ženám. Prezident Eduardo Frei vyhlásil nový politický program heslem revoluce na svobodě a navázal spolupráci se sovětským blokem. Přijal nová energetická opatření a zvýšil platy ve veřejném sektoru o třicet osm procent. Vyhlásil boj alfabetizaci a přišel s rozsáhlým sociálním programem pro obyvatele chudinských čtvrtí na okrajích velkých měst, investoval

⁴² Ibid s. 300.

do zdravotnictví, sociálního bydlení, hygieny. Volby v roce 1965 vyhrála DC (Křesťanská demokracie) nad konkurenty s drtivou převahou a Frei si dokázal získat stoupence ze všech politických stran.⁴³

Schválil zákon o odborových pracovnících v zemědělství a velmi důležitý zákon o znárodnění měděných dolů, které tvořily páteř chilského hospodářství. Reformy Freie ohrožovala inflace, která byla velmi vysoká. Jako levicová opozice se vytváří Hnutí Revoluce neboli MIR. Hnutí založili komunisté a bývalí socialisté. Hlavním inspiračním zdrojem pro jejich činnost sloužil kubánský revolucionář Che - Geuvara. Nicméně část inspiračního zdroje pocházela i z maoistické Číny. Hlavním projevem jejich činnosti navenek bylo přepadávání bank.

Začátkem sedmdesátých let v prezidentských volbách vyhrává kandidát Lidové jednoty Salvador Allende. Lidovou jednotu tvořili zástupci komunistů, socialistů a levicových křesťanských demokratů. Původně měl za Lidovou jednotu kandidovat Allendeho blízký přítel Pablo Neruda, ale odmítl. Allendeho vítězství způsobilo značné nadšení mezi levicově orientovanými intelektuály a dělníky.⁴⁴ Nicméně mezi obyčejnými rolníky, podnikateli, velkostatkáři a obchodníky vyvolalo zděšení. Mnozí podnikatelé začali opouštět Chile ve strachu ze znárodnění. Allende neustále zdůrazňoval, že veškeré reformy proběhnou v duchu ústavy. Politický program pojmenoval jako chilskou cestu k socialismu. Neměla mít nic společného s krvavými excesy Castrovy revoluce. Cesta k socialismu začala zvýšením platů o 100% všem pracovníkům s nejnižšími příjmy. Došlo ke zvýšení kupní síly obyvatel, ale průmyslový sektor nebyl připraven na velký konzum, takže došlo k inflaci.

⁴³ Ibid s. 400.

⁴⁴ Ibid s. 320.

Nebezpečná byla snaha vnutit představu socialistické revoluce násilím. Komunisté a příslušníci levého křídla socialistické strany vytvářeli ozbrojené milice a tajná výcviková centra. Na venkově docházelo k pravidelnému zabírání půdy. Roku 1971 bylo zabráno více než dva miliony hektarů. Znárodnění pokročilo u zahraničních společností.

Allendeho režim měl příznivce mezi levicovými režimy po celém světě. Roku 1971 navštívil Chile samotný Fidel Castro. Allendemu pomohla tato návštěva při zvýšení popularity. Část dělníků se začala bouřit proti znárodnování a nedostatku potravin. Společnost se začínala viditelně polarizovat a mezilidmi rostl strach z budoucnosti.

Allende udělal roku 1972 osudovou chybu jmenováním Augusta Pinocheta velitelem armády. Pinochet v předchozích dobách sympatizoval s extrémními režimy, jako byl Francův ve Španělsku. Dne 11. října 1973 došlo k vojenskému převratu, kdy se armádě podařilo obsadit prezidentský palác. Pinochet začal tažení proti všem stoupencům bývalého prezidenta Allendeho s velkým násilím. Allende zemřel při obraně prezidentského paláce a stal se prvním prezidentem Chile, který byl zabit z politických důvodů po sto padesáti letech.⁴⁵

Největší kontroverzí Pinochetova režimu bylo zatýkání a mučení skutečných i domnělých politických odpůrců, které zatýkala tajná služba režimu DINA.⁴⁶ Nicméně došlo k pravicovým reformám v neoliberálním stříhu. Získaly podporu od věhlasných liberálních ekonomů Milтона Friedmana a Frederica Hayeka z Chicagské univerzity.⁴⁷

⁴⁵ Ibid s. 321.

⁴⁶ Ibid s. 445.

⁴⁷ Angažmá USA v Pinochetově režimu je kontroverzním tématem dodnes. Podezřelou osobou v tomto případě je někdejší prezident Richard Nixon a jeho ministr zahraničí Henry Kissinger.

2.4 Brazílie

Politický vývoj a utváření moderního politického vědomí největší a nejlidnatější latinskoamerické zemi Brazílii je spojen s vládou Getulia Vargase⁴⁸, který nastoupil do prezidentského úřadu uprostřed hospodářské krize třicátých let, se snahou uplatnit metody korporativního státu. Vargas zrušil platnost ústavy z roku 1890 a krátce po svém nástupu k moci roku 1930 zakázal práci do té doby velmi aktivních odborů a roku 1931 zavedl povinnou katolickou výchovu na základních školách. Roku 1934 prosadila Vargasova vláda za pomoci spřátelených poslanců novou ústavu, která přiznávala volební práva všem občanům nad 18 let (poprvé i ženám). Období prvních let Vargasovy vlády bylo spojeno se stávkovým hnutím a silnými politickými boji, které ukončil politický převrat vedený Vargasem s podporou podnikatelů a vojenských špiček.⁴⁹ Rozpustil senát a vyhlásil po inspirativním vzoru Mussoliniho a Salazara program Nového státu (10. 11. 1937). Ústava omezovala zákonodárné pravomoci kongresu a posilovala výkonnou moc prezidenta. Vargasův režim uplatňoval úspěšný státní kapitalismus podle řady příkladů z evropských zemí, kde vládly nedemokratické režimy. Vargasův režim se dostal do problémů s německými osadníky sdruženými v organizaci Brazilská integralistická akce. Brzy vytušil nebezpečí, které by z této síly vyplivalo a zakročil. Německý velvyslanec musel být vyhoštěn. Vargas požádal o pomoc Spojené státy a brzy zařadil

⁴⁸ Getulio Vargas (1882-1954) - brazilský politik a diktátor. Vládl v letech 1930 až 1945., kdy se dostal k moci převratem. Později byl zvolen roku 1951. Vládl do své sebevraždy 1954.

⁴⁹ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1998. ISBN 80-7106-261-8 (váz.). s. 277.

svojí zemí po bok spojeneckého bloku.⁵⁰ Brazílie patřila mezi jihoamerickými státy k nejvěrnějším podporovatelům spojeneckých mocností. Německé integralistické hnutí bylo rychle zakázáno a sen Hitlerova Německa o satelitním státu v Latinské Americe skončil.

Během 2. světové války byli brazilští vojáci nasazeni při bojích v jižní Itálii v bitvě u Monte Cassina.

Druhá světová válka znamenala pro Brazílii obrovský technický rozvoj. Stala se dílnou pro válčící spojenecké mocnosti. Vzrostl počet průmyslových podniků a zvýšila se také zemědělská produkce. Na konci druhé světové války vyhlásil Vargas prezidentské volby, v níž byl vládním lídrem ministr obrany z Vargasova kabinetu Eurico Dutra. Svého kandidáta mohla vyslat i opozice a ta povolala generála Eduarda Gomeze. Dutra na svoji podporu založil Brazilskou dělnickou stranu, která sdružovala střední a drobné podnikatele a některé dělnické organizace⁵¹ Konec války přinesl hospodářskou regresi, která se odrazila ve volebních výsledcích levicových stran, a to zejména v guvernéřských volbách. Na počátku studené války se Dutrova vláda přidala na stranu Spojených států amerických. Lze konstatovat, že jedním z důsledků tohoto příklonu byl zákaz komunistické strany. Roku 1950 byly vyhlášeny nové prezidentské volby, v níž vyhrál za silné lidové podpory opět Vargas, který vystoupil s kritikou koloniálních přístupů ze strany USA a nabídkou ústupků vůči dělnictvu⁵².

Spojil se s Dělnickou stranou a znárodnil klíčové podniky zabývající se těžbou ropy a výrobou elektrické energie. Zřídil státní elektrárenský monopol Electrobras. Vargas se také pokusil

⁵⁰ Ibid s. 240.

⁵¹ POLIŠENSKÝ, J. a kol. *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha: Svoboda, 1979. s. 288.

⁵² Ibid s. 30.

o jakousi nezávislou zahraniční politiku v podobě prodeje železné rudy Polsku a Československu v letech 1953 - 1954, která vyvolala velké znepokojení zejména v USA. Pro zlepšení sociálního obrazu své vlády jmenoval ministrem práce Joana Goularta, který ve vládě inicioval řadu sociálních reforem zejména pro chudé vrstvy.⁵³

Vargasova politika reforem ze shora vyvolala odpor u silných armádních kruhů, které viděly ve Vargasově politice nebezpečí ve ztrátě privilegií. Roku 1954 vyvolaly převrat, jenž proběhl úspěšně. Nicméně vojenská junta nebyla jednotná a během jednoho roku vedli Brazílii tři generálové. Proti juntě se zvedl obrovský odpor a musely být vyhlášeny nové prezidentské volby, v nichž zvítězil předák Sociálně demokratické strany Juselino Kubitček. Hlavním bodem programu bylo vybudování nového hlavního města uprostřed zelené vrchoviny. Kubitček dále pokračoval v nacionalizaci národního bohatství a jeho ochranu. Politický program jeho vlády shrnovalo budovatelské heslo „50 let za 5 let“.

V rámci církevní politiky brazilský biskup Helder Camara zahájil program budování církve vyznávající křesťanský socialismus. Za účelem prosazování reforem založil Národní konferenci brazilských biskupů zasazující se o prosazování řady sociálních reforem. Díky Helderu Camarovi přistoupili brazilští katolíci ke světovému tlaku renomovaných církví za uznání hodnoty prostého člověka, „*soli země*“, odsunuté industriální revolucí a peněžními vztahy civilizace do role přítěže uspěchané a vše rozvracející civilizace. Helder Camara významně předběhl Druhý vatikánský koncil v aplikaci sociálních hodnot ve společnosti a vytvořil v církvi silné podhoubí teologie osvobození.⁵⁴

⁵³ Ibid s. 31.

⁵⁴ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1998. ISBN 80-7106-261-8 (váz.). s. 291.

Kubitchek se projevil jako velký investor do staveb přehrad a silnic. Nastartoval automobilový průmysl a podporoval rozvoj ohromného vnitrozemí v Amazonské oblasti. Po Kubitchekově odchodu roku 1961 se země propadla do dluhů. Narostly také spory s USA ohledně přístupu ke kubánské otázce. Brazílie odmítala přerušit s Kubou kontakt.⁵⁵

Po Kubitchekovi nastoupil nový sociální prezident Janio Quadros, který chtěl deklarovat nezávislost vyznamenáním kubánského revolucionáře Che Guevary. Tímto činem si popudil armádu a byl nucen rezignovat. Poté dne 7. září 1961 nastoupil jeho viceprezident Janio Goulart. Vláda Goularta byla poznamenána obrovským tříletým znárodňovacím plánem a obavami z vojenského puče. Znárodňovací plán obsahoval omezení vlivu zahraničního kapitálu, postupné zestátnění energetických zdrojů a přírodního bohatství. Plán doprovázely strukturální reformy dotýkající se sociální, bankovní a správní oblasti. Nespokojenost armády s reformami a zahraničními kroky, zejména navázáním diplomatických styků se Sovětským svazem vyvrcholila dne 31. března 1964 vojenským převratem vedeným maršálem Hubertem Castellem Brancem. Armáda ustanovila vlastní Národní kongres, ze kterého byli vyloučení levicoví poslanci. Junta se snažila udržet pravicový ráz. Roku 1967 schválila novou ústavu, která dávala armádě moc, jakéhokoliv poslance zbavit imunity a navrhopat zákony. Novým armádním prezidentem byl zvolen generál Artur da Costa e Silva. O rok později mu armádní zákony svěřily do rukou diktátorské pravomoci. Junta se snažila na národ udělat pozitivní dojem modernizací venkova, osídlováním amazonské džungle a stavbou Panabrazilské dálnicé. Vojenská junty konstruovala projekty v budovatelském stříhu, který způsobil řadu ekologických problémů

⁵⁵ Ibid s. 300.

trvajících dodnes, zejména úbytek deštných pralesů v povodí Amazonky.⁵⁶

Aktivity radikálních partyzánských skupin, které vyvolala sociální nerovnováha brazilské společnosti a odpor chudších vrstev k vojenské vládě přispěla k polarizaci společnosti. Armáda ztříbila bezpečnostní zákony. Byl například obnoven trest smrti za násilí a podvratnou činnost. Nový prezident generál Medici vyhlásil autoritativní ústavu roku 1969.⁵⁷ Postavení vojenské junty silně zasáhla ropná krize na počátku sedmdesátých let, která ukončila období hospodářské expanze a nastoupil problém sílící chudoby v rostoucích chudinských čtvrtích favelas na okraji velkých měst.

Vojenská vláda ohrožovaná sílícími problémy vyhlašuje koncem sedmdesátých let amnestii pro politické vězně a povoluje dosud zakázané levicové strany. Veřejný život se demokratizuje novými volbami guvernérů brazilských států. Po velkých manifestacích junta roku 1984 odstupuje.

⁵⁶ Ibid s. 399.

⁵⁷ Ibid s. 319.

3. Ekleziologie teologie osvobození

Jedním z bodů předložených na II. vatikánském koncilu roku 1962 byl pokus o větší otevření církve věřícím ve zlepšení komunikace se společností a opuštění triumfalismu, který římskokatolickou církev charakterizoval v přecházejících staletích. Výsledkem byl pastorální plán, určující limity ekleziálního přístupu a koordinaci informací v odlišných kulturních oblastech. Tento plán získal obrovskou podporu v zemích Latinské Ameriky, zejména v Brazílii, kde byla Římskokatolická církev velmi sžitá s nižšími vrstvami společnosti, která těžce nesla sociální zvraty, provázela je poměrně divoká industrializace země. Církev se pod vlivem arcibiskupa Heldera Camary⁵⁸ zaměřila na vzdělávání chudých obyvatel žijících v nuzných čtvrtích favelas (*chudinské části měst v Brazílii, obdoba slumů v zemích třetího světa*). Camara založil roku 1952 Národní konferenci brazilských biskupů. Demokratizoval církevní hierarchii brazilské římskokatolické církve a bojoval za provedení potřebných sociálních reforem. Camara pomohl zařadit brazilskou církev do období sociálních proměn předcházející Druhému Vatikánskému koncilu. Svým způsobem předběhl dobu o jedno desetiletí.⁵⁹

Druhý vatikánský koncil schválil Pastorální plán papežské encykliky *Lumen Gentium*. Církev není jenom institucí, ale předavším živým organismem a shromážděním poutníků do království

⁵⁸ Helder Passoa Camara (1909-1999) arcibiskup Recife a Olindy. Po celé Brazílii známí svými sociálními projekty mezi chudými. Velký podporovatel Druhého vatikánského koncilu a jeho sociálního ducha.

⁵⁹ KLÍMA, J. *Dějiny Brazílie*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1998. ISBN 80-7106-261-8 (váz.). s. 291.

božího. Do popředí se dostává nové pojetí církve jako shromáždění božího lidu, v němž je kněžská hierarchie omezována a svěcení kněží ztrácejí na důležitosti. Dogmata ustupují a nahrazuje je působení věřících. Jde o pokus řešit relativně malý počet vysvěcených kněží v zemích třetího světa a velkou vzdálenost mezi farnostmi oddělenými špatnými cestami a složitou bezpečnostní situací. Základní komunity se proto staly vítaným řešením církevního života nejen v Brazílii. Objevuje se snaha o využití základních komunit jako nového prvku v evangelizaci zemí třetího světa a spojení duchovních a materiálních potřeb věřících. Podle ústřední myšlenky teologie osvobození hlásající uspokojování duchovních a sociálních potřeb věřících zároveň. Encyklika *Lumen Gentium* chápe církev ne jako organizaci s přesně vymezenou hierarchií, ale spíše jako shromáždění křesťanů, jehož hlavou je Ježíš Kristus. Církev funguje ne na základě direktivně-hierarchického vedení, ale na principu vzájemné solidarity věřících. Tento postoj deklarují slova: *Církev je ovčinec, jehož jedinými dveřmi je Kristus. Je též stádo, o němž Bůh předpověděl, že bude sám jeho pastýřem (LG 1-6)*. Další části této encykliky přímo vyzývají k zapojení laiků do duchovní činnosti a schvalují jejich působení v rámci církve: *Kristus pán velekněz vybraný z lidí, z nového lidu udělal královský národ a kněze Boha svého otce. Vždyť pokřtěni svým znovuzrozením a pomazáním od Ducha svatého posvěceni na duchovní chrám a na svaté kněžstvo, aby každým skutkem hlásaly mocné činy toho, který je ze tmy povolal ke svému podivuhodnému světlu (LG - 7)*. Encyklika dále mluví o biskupech jako pastýřích a určuje jim poslání, které dal Ježíš dvanácti apoštolům. V roce 1968 proběhlo významné zasedání II. Biskupské konference pro Latinskou Ameriku (CELAM) v kolumbijském městě Medellin. Tato konference je považována podle teologa Boffa za sňatek církve s chudými.

Celá řada teologů osvobození považují tuto encykliku za klíčový dokument pro jejich teologické konstrukce a úhelný kámen pro vedení církve v budoucnu.

Ekzeziologii teologie osvobození založil především františkánský kněz brazilského původu Leonardo Boff. Naléhá na proměnu církve skrze chudé ze zdola především v díle *Eklesiogeneze* (1977).⁶⁰ Vychází ze zkušeností se zakládáním malých křesťanských komunit a pokouší se je rozvíjet v novozákonním duchu, jako návrat k pravému křesťanskému způsobu církevního jednání. Tím překračuje hranice katolické ekzeziologie a podle některých autorů přijímá protestantské prvky a částečně zpochybňuje katolické učení.⁶¹ Východiskem a základní myšlenkou ekzeziologie teologie osvobození jsou takzvané opce pro chudé jako základní komunity neboli samosprávné jednotky věřících. Boff chtěl založit církev chudých, upřednostňuje chudé jako potencionálně dobré křesťany. Pojem církev chudých se stal hlavním znakem teologie osvobození.

Eklesiologie Leonarda Boffa vychází ze spojení soteriologie a christologie nastíněné v jeho nejznámějším díle *Jesus Christos libertador*.⁶² Teologické pojetí vychází takto: Člověk je vždy na prvním místě a to i před církví. Církev musí člověka humanizovat a vychovávat. Lidský prvek zde převažuje nad ekzeziologickým. Zdůrazňuje praktický aspekt Kristova poselství, který má znamenat práci podle novozákonní zvěsti. Dogmata jsou chápána podle zkušenosti v rámci vývoje a musí odpovídat potřebám konkrétních

⁶⁰ Podle: Rosino Gibellini. *Teologie dvacátého století*. Prešov: Vydavatelství Michala Vaška 1999. s. 281.

⁶¹ Existují snahy z oblasti protestantismu doložit, že teologie osvobození obsahuje některé prvky protestantismu evropské reformace.

⁶² Podle: Rosino Gibellini, cit. dílo, s. 284.

lidí. Dogmata musí být proto stále znova reinterpretována podle světla Evangelia, ale i znamení doby.⁶³ Církevní práce musí obsahovat silný sociální aspekt, který zdůrazňuje osvoboditelský charakter Kristova poselství. Kristovo poselství musí dosáhnout i do sekulární oblasti, protože ta také zahrnuje oblast Kristova působení. Boží království, hlavní poselství evangelií je předjímáno v konkrétní historické události. Spásná událost Ježíše Krista přichází skrze plné realizace všech potřeb člověka. Ježíšova praxe uvedla do pohybu procesy osvobození. Teologie osvobození musí tyto procesy naplnit a tím uskutečnit sociální a duchovní realizaci chudých a opomíjených v dějinách. Totální změna světa hlásaná v Ježíšově Kázání na hoře znamená revoluci Kristovu, tedy globální a strukturální proměnu řádu světa. Má počátek v srdcích lidí a jejich působením se šíří do celého světa. Tato zkušenost se získává každodenním životem mezi lidmi potřebnými.⁶⁴

Základní komunity se vyznačují multifunkční působností zahrnující mnoho oblastí a činností života věřících. Dělí se na sektor pro náboženský život věřících, který pečuje o duchovní stránku života chudých dané oblasti. Náboženský život vedou kněží anebo laici, školení pro práci v terénu mezi sociálně vyloučenými. Místem pro bohoslužby není většinou kostel, ale chudinský objekt pro tento účel zařízený. Komunity mívají minimálně okolo třiceti členů, většinou i více. Snahou organizátorů bývá veškerá péče o duchovní potřeby chudých, a proto duchovní život zahrnuje manželské skupiny, studium Bible, vyučování laiků v náboženství (katechese), přípravu nových

⁶³ PELECH, M. *Sborník mezinárodního symposia o teologii osvobození*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, 2007. s. 38.

⁶⁴ *Ibid* s. 39.

pracovníků v prostředí komunit, příprava na křty nových příslušníků církve a plánování rozvoje komunity. Na sociální potřeby věřících dohlíží vizitační skupiny sledující život věřících od domu k domu. Toto je vnitřní neboli duchovní funkce komunity. Vnější funkci určují aktivity spojené se sociálním a politickým akcentem. Jedná se o práci skupin věřících přesahující rámec komunity a zasahující do okolí. Působnost těchto aktivit zahrnuje především odborové a sociální aktivity.⁶⁵ Vnější funkce jsou odborové organizování věřících, zdravotní péče v rámci místní komunity, komunitní centra, bezplatné rozdávaní jídla a oblečení, svépomocné školy pro nemajetné, rekreační akce pro rodiny dělníků v prázdninových kempech a svépomocné skupiny matek vedené pracovníky připravenými komunitou. Popis života základní komunity známý z očitě návštěvy v období osmdesátých let, času jejich největšího rozmachu mluví o velké budově stojící na zanedbaném předměstí. V budově probíhala lekce studia knihy Nového Zákona Zjevení sv. Jana. Hala v budově byla plná žen.⁶⁶ Studium písma vedla také žena doprovázená dvěma muži. Z účastníků vzdělávacího sezení byl znát velký zájem o probíranou látku. Z popisu události vyplývá, vzrůstající zapojení laiků do pastorační práce, jež způsobilo také enormní vzrůst zastoupení žen do práce v Římskokatolické církve.

Ideály základních komunit se začaly šířit po celé Latinské Americe a brzy získaly značnou popularitu. Počet základních komunit vzrostl po celém kontinentu řádově na desetitisíce. Podle údajů samotného inspirátora Leonarda Boffa existovalo v osmdesátých letech okolo osmdesáti tisíců základních komunit.⁶⁷

⁶⁵ ROWLAND, Ch. (ed.) *Cambridge companion to liberation theology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. s. 119.

⁶⁶ Ibid, s. 120.

⁶⁷ Ibid, s. 118.

Konference Rady biskupů Latinské Ameriky v Medellinu (1968) a Pueblu (1979) zakládání komunit podporovaly. Poté nastává mírný útlum. Konference proběhlá roku 1992 v hlavním městě Dominikánské republiky v Santu Domingu nevydala již žádné vyjádření ohledně tohoto tématu. Nicméně další komunity vznikaly i po této konferenci.

4. Christologie teologie osvobození

Christologii teologie osvobození zformuloval Leonardo Boff na základě hluboké zkušenosti s prací v základních komunitách a pod vlivem teologie Karla Bartha. Boff vidí zjevení Ježíše Krista v konkrétní historické situaci jako teologickou předzvěst nastupujícího Božího království. Spásné události v životě Ježíše Krista, za které jsou považovány jeho život, smrt a vzkříšení jsou konkrétní historizací toho, co znamená Boží království.⁶⁸

Ježíšovo kázání o Božím království chápe teologie osvobození jako předzvěst velkých politických změn. Tyto změny znamenají v rámci dějinného vývoje proces osvobození. Jsou to společné dějiny kráčení člověka s Bohem. Od události Ježíše Krista v lidských dějinách je nutné mluvit o dějinném procesu prolnutí božského principu s člověkem. Smrt a vzkříšení člověka, které jsou zároveň Bohem směřující lidský život k věčnosti. Život se tedy stává bytím pro věčnost. Text podle Boffa nelze považovat pouze za knihu, ale za *logos* tedy za Ježíše Krista. Kristus musí být neustále přítomen ve třech důležitých oblastech křesťanství: v evangeliu, ve svátostech a každodenním životě věřících.⁶⁹

Ježíš považoval boží království za nový pořádek věcí a vyzýval k totální změně postoje ke světu. Podle teologie osvobození nejde o nic menšího než o vyhlášení kristovské revoluce. Tato revoluce musí globálně a strukturálně proměnit svět. Má počátek v srdcích lidí a šíří se skrze jejich působení do všech sfér světa. Tito lidé naplňují boží vůli a připravují příchod království nebeského.⁷⁰

⁶⁸ Michal Cáb, Roman Míčka, Marek Pelech. Mezinárodní symposium o teologii osvobození, Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2007, str. 38.

⁶⁹ Ibid, s. 39.

⁷⁰ Ibid, s. 40.

Církev musí pokračovat v osvoboditelském poslání Ježíše Krista a svými činy zpřítomňovat Kristovo poslání v současnosti. Osvobození je myšleno ve smyslu realizace konkrétní akce ve prospěch lidí, nacházejících se v ekonomickém, politickém nebo sociálním útlaku.

Nezbytnou součástí christologie musí být stálá reinterpretace dogmat, která musí být vždy aktuální, aby odpovídala potřebám společenského vývoje. To znamená, že dogmatický obraz církve musí být stále znova a znova zkoumán nejen ve světle evangelia, ale i znamení aktuální situace. Pro reinterpretaci písma teologové osvobození často volili demytologizační metodu významného německého teologa Rudolfa Bultmana⁷¹ s určením životního zasazení biblického příběhu do určité životní situace. Kristovo novozákonní poselství je tak interpretováno v sociální a životní situaci křesťana. Demytologizované Kristovo poselství přináší nový důraz na osvoboditelskou zvěst Jeho příchodu a sekulární dopad revoluce božího království. Nový pořádek v božím království je interpretován ve světle nového sociálního pořádku, který zlikviduje bídu a politickou nespravedlnost. Tedy slovy teologů osvobození můžeme považovat boží království za obsah příslibů, které revolucionizují přítomnost.⁷² Boží království není původem z tohoto světa, ale je mezi námi a projevuje se v procesech osvobození.

Jelikož se teologie osvobození snaží vracet k ekleziálnímu ideálu novozákonní církve musí být christologie analogická s Novým zákonem. Kristovy myšlenky tudíž musely vycházet ze situace a praxe prvních křesťanských společenství. Zároveň ale chce dát do

⁷¹ BULTMANN, R. *Dějiny a eschatologie*. Praha: ISE 1994. ISBN 80-85241-66-8.

⁷² Michal Cáb, Roman Míčka, Marek Pelech. Mezinárodní symposium o teologii osvobození, Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2007, s. 41.

života církevních společenství tento ideál. Život církve nesmí být odtržený od životní reality společnosti a politické reality.⁷³

Církevní a společenský prostor může být skutečným setkáním s Ježíšem. K tomuto setkání může dojít v plnohodnotné podobě pouze u chudých, kde může také začít praxe osvobození. Christologie osvobození zakládá nové hermeneutické hledisko pro nové christologické uvažování. Tento nový teologický postup může podle teologa Sobrina uvést do širších souvislostí opravdové hermeneutické hledisko vycházející z přirozenosti Latinské Ameriky. Christologie osvobození je také christologií ze zdola. Vychází z konkrétní Ježíšovy historie, ale odkazuje na Ježíšovu praxi, kterou považuje za službu božímu království. Podle Sobrina, který se drží Bultmannova demytologizačního pohledu, je na Ježíšově životě nejpravdivější jeho praxe. Pro christologii osvobození je důležitý návrat k Ježíšově historické skutečnosti pro obnovu christologického dogmatu, aby ho bylo možné ověřit v praktickém životě církve.⁷⁴

V trinitární oblasti christologie osvobození pracuje s interpretací Otce jako konečného horizontu, Syna jako definitivního příkladu, který vytváří vztah s Otcem, a život v Ježíšově Duchu je konkrétním křesťanským bytím. Vychází z historického Ježíše, ale začleňuje ho do celistvosti Kristova tajemství a trojjediného Boha. V Ježíšovi se objevuje pravdivá cesta Otce, cesta Boha a království Boží. Ježíš je Syn Boží, znamená uskutečnění historie synovského původu. Následování Ježíšovy cesty se stává základním morálním požadavkem a všeobecným vzorem křesťanského života v Duchu. Následování

⁷³ Ibid, s. 42.

⁷⁴ R. Gibellini. Teologia XX. Storocia. Prešov: Vydavatelstvo Michala Vaška, 1999. str. 281.

Krista se interpretuje jako uskutečňování království nebeského. Následování Krista doplňuje konkrétní věroučná ortodoxie a případně dogmatika. Novozákonní Kristus má v rámci teologie osvobození přednost před dogmatem a ortodoxní tradicí a christologii teologie osvobození chce chápat obraz reálného Ježíše na základě jeho konkrétních činů uvedených v evangeliích.⁷⁵

Sobrino christologii silně vztahuje na prostředí Latinské Ameriky v misijním smyslu boje proti specifickým formám modloslužebnictví. „V Latinské Americe je akutním problémem distancovat pravého Boha od falešných božstev, víru v pravého Boha od modloslužebnictví. Tak jako je evropská teologie konfrontována především s atheismem, latinskoamerická teologie osvobození je konfrontována se zneužíváním, s manipulací s Božím jménem, s modloslužebnictví.“⁷⁶ Sobrino v tomto výroku upozorňoval na problematiku misijního boje v Latinské Americe mezi křesťanskou a pestrá směsicí kultů a sekt (La Santa Muerte nebo Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů) a šířícím se atheismem v Evropě. Oba tyto problémy mají jak pro evropskou tak pro jihoamerickou teologii stejnou váhu.

Sobrino přijímá z evropských filosofických pramenů osvícenské požadavky racionalismu (Kant) a transformační praxi v marxistickém duchu. Přínos osvícenských myšlenek vidí v racionálním důrazu na pravdu v oblasti Ježíšovy osoby. Tato pravda může přinést schopnost proměnit hříšný svět v Boží království. Z tohoto místa pramení silná nedůvěra oficiálních kruhů Svatého stolce vůči některým aspektům teologie osvobození. Tato nedůvěra vzrůstala v souvislosti s častým používáním

⁷⁵ Ibid, str. 282.

⁷⁶ Ibid, str. 283.

marxistické terminologie v dílech teologů osvobození pro praktický účel boje za práva utlačovaných.⁷⁷

Charakteristika teologie osvobození by se dala shrnout především v důrazu na historickou dimenzi spásného přínosu Ježíše Krista, následování Ježíše Krista jako hermeneutickou praxi, konstituování Krista jako mocného náboženského symbolu *ušlechtilé abstrakce*. Z této definice vychází konstrukce obrazu Ježíše Krista odlišného od obrazů dogmatické zbožnosti a výrazů lidové zbožnosti. Kristus musí být aktivní a silný pro trpící a chudý lid. Musí se stát zachránce národů z těžké politické a sociální situace.

⁷⁷ Ibid, s. 284.

5. Teologové teologie osvobození

5.1 Jon Sobrino (1938 -)

Narodil se v baskické rodině v Barceloně v roce 1938. Po ukončení základního vzdělání vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova roku 1956. O rok později odešel do jezuitské provincie Centrální Amerika, kde se usídlil ve státě El Salvador. Tento středoamerický stát se stal po čase jeho druhým domovem. Na počátku šedesátých let odešel studovat do USA na významnou univerzitu ve městě Saint Louis. Zde získává bakalářský titul z filosofie (1963) a dva roky později i magisterský titul.⁷⁸ Na Sobrinovo myšlení působily obrovské změny a nový duch doby vyvolaný aktivitami Druhého vatikánského koncilu a následné Konference biskupů Latinské Ameriky v roce 1968, které vyvolaly poptávku po hledání nových postupů v oblastech pastorace a sociální činnosti církve. Sobrino pokračoval na doktorském studiu v Německu na Vysoké škole svatého Jiří při univerzitě Frankfurtu nad Mohanem. Uspěl zde habilitační prací zabývající se takzvanou teologií naděje Jürgena Moltmanna pod názvem *Význam kříže a vzkříšení v systematické christologii W. Panneberga a J. Moltmana*.⁷⁹

Další akademické hodnosti získal jako čestné doktoráty (*honoris causa*) na významných katolických univerzitách: Université catholique de Lovain v Belgii (1989) a Santa Clara University v USA (Kalifornie 1989).

V polovině sedmdesátých let začíná spolupracovat na církevní práci nového arcibiskupa El-Salvadoru Oscara Romera a významně mu pomáhal v pastoračně-sociální práci.

⁷⁸ Getting poor down from cross: *Liberation christology*. [online]. [cit. 2011-02-20]. Dostupné z <www.servicioskononia.org>.

⁷⁹ Ibid s. 35.

V teologické práci pracoval na osvobození křesťanské teologie z dogmatického spánku filosofickým diskursem nad myšlenkovým učením Kanta, Marxe a Sartra. Neváhal použít demytologizující christologii Rudolfa Bultmanna z důvodu kritiky a stálé reinterpretační dogmatu.⁸⁰

K hlubšímu pochopení božího působení na člověka má sloužit též mystériem skrze příchod Ježíše Krista na zem a jeho návratu k Bohu. Teologie církve musí být integrována v tomto mystériu. Sobrinova christologie se snaží pochopit charakter Ježíšovy zvěsti jako naděje vložené do intimního vztahu mezi blízkým vztahem chudých a Kristem. Tento poměr zakládá silné teologické paradigma a ukazuje na zjevení boží pravdy uprostřed reality současného světa. Utlačovaní a chudí potřebují osvobození v rámci lidské existence, které přiblíží svět spáse a boží milosti.⁸¹

Pod vlivem událostí započatých Konferencí latinskoamerických biskupů v Medellinu (1968) se rozhodl pro hlásání takzvaného evangelia chudých, z něhož vycházel odpor proti veškerým projevům útlaku chudých a opomenutých. Tento postoj u Sobrina velmi zradikalizoval v období Salvadorské občanské války mezi revolučními silami Hnutí Farabunda Martiho podporovanými Kubou a Sovětským svazem a vládou Křesťanskodemokratické strany prezidenta Jose Napoleona Duarte podporovanou USA. Válka byla velmi krutá. Sobrino se rozhodl v tomto konfliktu stát na straně chudých proti armádní moci. Zastával se chudých jako oběti politického a ekonomického útlaku, který považoval Sobrino za těžký hřích.⁸²

Sobrino své poznatky ohledně osvobozující role Ježíše Krista v životě chudých vyložil za pomoci demytologizující koncepce

⁸⁰ Ibid s. 36.

⁸¹ Ibid s. 46.

⁸² Ibid s. 42.

Rudolfa Bultmana v díle *Christologie z pohledu Latinské Ameriky. Výklad možností následování historického Ježíše*.⁸³ Tato práce byla ovlivněna teologickými kurzy, které se uskutečnily v Centru teologické reflexe Salvadoru. Sobrina toto centrum velmi proslavilo, zejména výchovou několika významných teologů osvobození, například Ignazia Elacuria⁸⁴. Toto centrum silně zasáhly boje občanské války, zejména neblahé působení takzvaných eskader smrti. Centrum dalo základ působení řady charitativních organizací inspirovaných teologií osvobození po celé Střední Americe. Musíme zmínit, že válečný konflikt si v El Salvadoru vybral řadu obětí mezi kněžími a zejména z Tovaryšstva Ježíšova a velmi přispěl k zesílení levicových skupin v církvi. Pravice byla k církvi otevřeně nepřátelská a sledovala mnohé církevní aktivity jako skrytou podporu prokubánské guerrily.

Neblahý postoj Spojených států měl významný vliv na Sobrinův antiamerický a antiglobalizační postoj k sociálnímu vývoji v zemích třetího světa. Sobrina kritizoval ekonomickou nadvládu Západu nad zeměmi třetího světa a ekonomický řád zavedený Světovou bankou, Mezinárodním měnovým fondem a dalších nadnárodních institucích. V současné době Sobrino nadále hlásá teologii osvobození a pracuje pro Středoamerickou univerzitu v San Salvadoru, kde pečuje o odkaz svého zavražděného přítele Oscara Romero.

Sobrina zasáhla kritika ze strany současného papeže Benedikta XVI. ohledně údajných nebezpečných vlivů teologie osvobození na církevní prostředí Latinské Ameriky. Papež upozorňoval na možnou

⁸³ Jon Sobrino, *Christ the Liberator, A View from the Victims*. London: Orbis Books, 1991, ISBN 1570753725 / 9781570753725.

⁸⁴ Ignacio Elacuria S.J. (1930-1989) představitel proudu teologie osvobození vycházející z řad Tovaryšstva Ježíšova. Pracoval v El Salvadoru společně se Sobrinem a Romerem. Jako oběť eskader smrti patří k významným mučedníkům teologie osvobození.

inspiraci marxismem a revolučními myšlenkami pro sociální přeměnu společnosti. Toto odsuzující prohlášení vydal papež při návštěvě zemí Latinské Ameriky v roce 2007.

5.2 Gustavo Gutierrez Merino O. P. (1929 -)

Přední osobnost z prvních let období teologie osvobození. Považovaný za otce základních principů teologie osvobození a také jejího názvu vycházejícího z titulu jeho nejznámějšího díla *Teologie osvobození (1971)*.⁸⁵ Narodil se v Limě, hlavním městě Peru roku 1928. Pochází z rodiny indiánských kořenů národa Quechu. V Limě vystudoval medicínu a literaturu.⁸⁶ Ve studiích pokračoval dále na prestižní katolické univerzitě v Lovani, kde studoval psychologii a filosofii. Doktorát získal na *Institut Pastoral d'Etudes* v Lyonu. V šedesátých letech během reformního úsilí nastartovaném Druhým vatikánským koncilem si začínal uvědomovat rozpory mezi vlastním vzděláním teoretického charakteru a obrovskou sociální propastí života ve vlastní zemi. Rozhodl se proto po kněžské ordinaci v rámci Dominikánského řádu pracovat a žít v nejchudší části Limy ve čtvrti Rimica.⁸⁷ Chtěl udržet silný kontakt s chudými a tím sdílet jejich osud. Velmi ho v tomto působení ovlivnili sociální encykliky zejména *Lumen gentium* a *Pacem in terris*, měnící pojetí církevního společenství a upřednostňující vstřícnější přístup kněží vůči obyčejným věřícím. Dalším možným zdrojem inspirace může být také práce dělnických kněží v Belgii a Francii na počátku padesátých let.

⁸⁵ Podle Rosino Gibellini, *cit. dílo*, s. 284 a násl.

⁸⁶ McGRATH, A. a kol.: *Blackwellova encyklopedie současného křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 2001. ISBN 80-7255-043-8. s. 163.

⁸⁷ *Ibid.* s. 166.

Pod vlivem sociální situace ve vlastním okolí napsal základní práci svého teologického směřování - *Teologie osvobození: historie, politika, spása*. Představil zde interpretaci křesťanské lásky jako *milující solidarity s chudými a také jako osvobozenecý protest proti chudobě*. V této filosofické interpretaci chudoby rozvinul specifické pojetí Ježíše Krista jako osvoboditele od útlaku jak duchovního tak materiálního. Ježíš Kristus bude přítomen v takzvané třetí dimenzi osvobození, kdy po osvobození od hříchu a sobeckosti bude obnoveno spojení mezi člověkem a Bohem skrze Ježíše Krista a nastolením království nebeského, které naplní předcházející dimenze.

Shrnujícími body Gutierrezova teologického myšlení jsou (obsaženého v knize: *Teologie osvobození: historie, politika, spása*):

- 1) Politické a sociální osvobození, které eliminuje neodkladně případy chudoby a nespravedlnosti.⁸⁸
- 2) Osvobození vyvolá emancipaci chudých a opomíjených, jejíž sebeurčení a realizace bude naplněna v novém řádu svobody.

Toto Gutierrezovo dílo bylo napadeno v osmdesátých letech ze strany Kongregace pro nauku a víru vedenou kardinálem Josefem Ratzingerem pro snadnou zneužitelnost různými extrémními skupinami.⁸⁹

Gutierrez v pozdějším myšlenkovém období přichází s novou interpretací zajetí, ze kterého vysvobozuje silná a nezasloužená boží milost, která hříšníka zachraňuje. Tomuto tématu se věnuje především v díle: *Pijeme vodu z vlastních pramenů*⁹⁰ (1983).

⁸⁸ [online].[cit. 2010-12-08]. Dostupné z <liberationtheology.org/people-organizations/gustavo-gutierre>.

⁸⁹ Toto spojení je zdůrazňováno v případě sandiniovského hnutí v Nicaraguy nebo s partyzánskou skupinou ELN (Národní osvobozenecý armáda) v Kolumbii.

⁹⁰ Gustavo Gutierrez. *We Drink From Our Own Wells: The Spiritual Journey of A People*. London : SCM, 1984

Zabývá se také osvoboditelským úsilím Bartolomea Las Casase mezi indiány v období španělské konkvisty.⁹¹

Gustavo Gutierrez obdržel profesuru z teologie na univerzitě Notre Dam v USA ve státě Illionis od roku 1993. Působí na Pontifikální katolické univerzitě Peru a je také členem Peruánské akademie jazyků. K dalším oceněním patří řada čestných doktorátů z amerických a evropských univerzit a také řád čestné legie francouzské vlády.⁹²

5.3 Oscar Arnulfo Romero (1917–1980)

Pravděpodobně nejvýznačnější katolický teolog Latinské Ameriky dvacátého století. Patří ke světově nejznámějším Salvadořanům. Díky svému angažmá pro chudé a opomíjené patří k nejvíce uctívaným katolíkům nejen na jihoamerickém kontinentě, ale i po celém světě. Těsně před svojí smrtí prosazoval Jan Pavel II. Romerovo svatořečení, které ale později ustrnulo na mrtvém bodě s příchodem nového papeže Benedikta XVI⁹³. Svojí roli v tom také sehrál vliv konzervativních skupin okolo Svatého stolce, zejména hnutí Opus Dei, jehož představitelé jsou silně konzervativně orientovaní. Zatímco pro řadu obyčejných jihoamerických katolíků je Romero mučedníkem. Obyčejní Salvadořané titulují Romera *biskupem chudých a utlačovaných*.⁹⁴

⁹¹ [online].[cit. 2010-12-08]. Dostupné z <liberationtheology.org/people-organizations/gustavo-gutierre>.

⁹² [online].[cit. 2010-12-10]. Dostupné z <<http://theology.nd.edu/people/all/gutierrez-gustavo/index.shtml>>.

⁹³

http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_17_speciale-america-1997/02_inglese/b20_02.html

⁹⁴ [online].[cit. 15. 12. 2010]. Dostupné z <http://www.balustrada.cz/bratrstvo/cislo.phtml?0106_mucednici>.

Oscar Arnulfo Romero se narodil 15. dubna 1917 ve městě Ciudad Barrio při Guatemalské hranici ve velmi početné a churé rodině. Během období dospívání začal zamlklý Romero uvažovat o kněžském povolání. Na prahu dospělosti odešel do semináře San Miguel a později studoval na Ústřední katolické fakultě v hlavním městě země San Salvadoru. Po skončení studií na této univerzitě odešel na rok a půl na papežskou Gregoriánskou univerzitu v Římě. Roku 1941 zde získává svěcení na kněze. Brzy poté začal pracovat na doktorátu, ale byl svým nadřízeným donucen vrátit se zpět do vlasti roku 1944. Byl povolán zpět do semináře v San Miguelu, kde později učil.⁹⁵ Zde byl ordinován na diecézního sekretáře. Na tomto postu pobyl třiatdvacet let. V této funkci ho zastihl Druhý vatikánský koncil. Roku 1967 získal titul monsignor. V tomto období se jeho zájem soustředil na mystiku podle předpisů svatého Ignáce z Loyoly. Z těchto předpisů vytvořil vlastní duchovní cestu. Teologické myšlení přímo navazovalo na slavné dílo otce Tovaryšstva Ježíšova *Duchovní cvičení* obsahující asketické předpisy a nařízení, z níž si vzal hlavní myšlenkový vzor pro duchovní život. Patří k základním předpisům řádového života. Zejména ohledně hledání životního středu v boží působnosti.⁹⁶

Romero byl jmenován biskupem východní provincie El-Salvadoru a snažil se o praktikování církevní chudoby a následování evangelijní prostoty Ježíšovy církve. Zemi ovládala křesťansko-demokratická strana, ale panovaly zde obrovské sociální rozdíly mezi bohatými latifundisty a obrovskou vrstvou bezzemků. Romero se zaměřil na pastorační práci. Pohyboval se mezi vesnicemi skládající se z chatrčí obývaných indiány žijícími v chudobě.

⁹⁵ [online].[cit. 15. 12. 2010]. Dostupné z <http://www.balustrada.cz/bratrstvo/cislo.phtml?0106_mucednici>

⁹⁶ KOHUT, P. V. *Moudrost mystiků s Vojtěchem Kohutem: Živá zkušenost s Bohem v novověké mystice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-200-8. s. 24 - 25.

Romero se při křtech seznamoval s jejich sociálním prostředím. V této době prostoupila celý jihoamerický kontinent vlna teologie osvobození. Romero tento teologický směr odmítal a bojoval za tradiční katolickou teologii.

Nicméně sociální polarizace salvadorské společnosti dosáhla vrcholu a země spěla k občanské válce. Křesťansko-demokratická strana prezidenta Joseho Napolenona Duarte vyhlásila v zemi pozemkovou reformu, která měla vládě pomoci v boji proti levicově-marxistické guerrile ovládající velkou část území země. Dochází k masakrům a loupežím na obou stranách. Na pravicové straně se vytváří organizace extrémně pravicových skupin sdružených do politické strany ARENA⁹⁷ pod vedením absolventa School of America Roberta D'Abbuisia. Taktika této skupiny byla vedena ozbrojenými gangy jedoucími v autě a střílející náhodně podezřelé z prokomunistické činnosti.⁹⁸ Romera zasáhla vlna útoků na příslušníky Jezuitského řádu. Byla zavražděna sestra Alicia Dumontová pečující o sirotky a také biskup severního Salvadoru Luis Espiral doplatil za kritiku sociálního vykořisťování chudých pracujících. Kritika mnoha krutostí páchanými eskadrami smrti vyvolaly odpor a nedůvěřivost vůči Romerovi ze strany vlády. Romero ale získal celosvětový ohlas, část členů Sněmovny poslanců britského parlamentu ho dokonce nominovalo na Nobelovu cenu za mír. Vatikán se k těmto aktivitám stavěl velmi odměřeně a obával se zapojení církve do salvadorského konfliktu. Romerovi udělila

⁹⁷ Národní republikánská aliance - tato politická strana je současnosti zastoupena dvaatřiceti poslanci v kongresu v El-Salvadoru. Předsedou strany je Rodrigo Avila. Politický program této strany je založený na liberálně-konzervativním základě a silném antikomunismu. V devadesátých letech tato strana několikrát vyhrála volby do kongresu.

⁹⁸ [online].[cit. 3. 12. 2010] Dostupné z http://www.youtube.com/watch?v=q_y4IjTHMM0&feature=related. Více informací o aktivitách těchto skupin včetně činů samotného Roberta Dabbinsona z pohledu El Salvadoru.

čestný doktorát i teologická fakulta univerzity v Lovani. Na Romera útočily některé pravicové kruhy v Salvadoru pomocí novinových článků, v nichž byla jeho činnost srovnávána s vystupováním íránského klerika Ajatoláha Chomejního. Romero v lednu roku 1980 upozorňoval tehdejšího prezidenta USA J. Cartera, aby jeho vláda přestala ekonomicky pomáhat vojenské juntě, ale nebyl vyslyšen.⁹⁹

Pravicoví extremisté vystoupili s letáky nesoucími heslo: *Bud' patriot, zabij kněze*. Toto heslo se stalo velmi populární a bylo převáděno do reality. Aktivity eskader smrti si brzy vyžádaly stovky obětí. Romero nadále kázal proti nepravostem vojenské junty a zastával se obětí vražedných aktivit gangů.

Dne 24. 3. 1980 byl Romero smrtelně zraněn odstřelovačem při vysluhování svatého přijímání. Útok podle vyšetřování Komise pravdy spáchal příslušník jednotek Národní republikánské aliance Alvaro Rafael Saravia pod velením Roberta Dabussinia. Salvadorská vláda se oficiálně za zločiny proti katolické církvi omluvila roku 2010 ústý premiéra Mauricio Funesa.¹⁰⁰

Romero se stal pro levicovou část křesťanů hrdinou. Jeho životní osud byl zfilmován hollywoodskými filmaři. Na počátku devadesátých let navrhl Romerův nástupce Artur Rivera Janu Pavlu II. zahájení procesu blahořečení. Anglikánská církev poctila Romerovu památku vytvořením jeho sochy na fasádě Wesminsterského opatství vedle soch Martin Luthera Kinga a Dietricha Bonhoeffera jako uměleckou památku mučednického osudu. Romerovým odkazem se

⁹⁹ [online].[cit. 3. 12. 2010]. Dostupné z <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8586560.stm>>

¹⁰⁰ [online].[cit. 19. 12. 2010]. Dostupné z <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/8586560.stm>>. zprávu o zavraždění arcibiskupa Romea podává ve své knize britská novinářka, specializující se na problematiku působení Spojených Států Amerických v latinské Americe. Viz LIVINGSTONEOVÁ, G. Zadní dvorek Ameriky. USA a Latinská Amerika od Monroeovy doktríny k válce s terorem, Praha: Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-02-0.

zaštiťuje charitativní organizace CIR¹⁰¹ ovlivněná ideály teologie osvobození a vedená levicovými kněžími a laiky v čele s duchovním inspirátorem Jonem Sobrinem.¹⁰² Hnutí podporuje sociální centra na pomoc lidem obývajícím chudinské čtvrti na okraji velkých středoamerických měst a zakládá pomocné skupiny pro nejchudší příslušníky společnosti.

¹⁰¹ Christliche initiative Romero - iniciativa působí v El-Salvadoru, Nicaraguy a Guatemale. Hnutí získalo určitou podporu ze strany německé Lutherské evangelické církve. Vydává časopis Romero Zeitung. Informace čerpány z letákové a časopisecké prezentace CIR - Romero Zeitung (Březen 2010).

¹⁰² Článek Jona Sobrina v Romero Zeitung (březen 2010).

6. Teologie osvobození a II. Vatikánský koncil

Druhý vatikánský koncil hrál generální úlohu pro konstituování sociální nauky, teologických témat a důrazů na společenské otázky a lidskou existenci. Koncil vydal zásadní encykliky pro aktualizaci církevních dogmat a jejich reinterpretaci v rámci církevního společenství. Sociální encykliky osahovaly nové důrazy na dialog s mimokřesťanskými společenstvími, na ekumenismus, důraz na sociální život příslušníků farnosti a o nové snahy o lepší vnímání ateistů. Představitelé církve měli též snahu o větší zapojení laiků do práce způsobené klesajícím počtem nových seminaristů a stárnutím aktivního kléru.

Dokumenty ovlivňující myšlenkové formování teologie osvobození vydané Druhým vatikánským koncil jsou tyto: *Mater et magistri*, *Lumen gentium*, *Pacem in terris*, *Nostra aetate*.¹⁰³ Všechny tyto encykliky předesílaly obrovské změny v přístupu církevních představitelů k věřícím a záležitostem světa, zejména ekumenického postoje k protestantským a pravoslavným církvím. Církev nemůže pouze pečovat o duchovní záležitosti svých věřících, ale musí také aktivně vystupovat a zajímat se o jejich sociální prostředí. Římskokatolická církev musí převzít svojí část zodpovědnosti za budoucí stav světa a aktivně se do něj zapojit. Římskokatoličtí představitelé vnímali tento koncil velmi odlišně. Postoje se pohybují od nekritického nadšení až po naprosté odmítání. Období tohoto koncilu bylo nazváno církevními historiky *aggiornamentem* neboli otevřením světu. Otvírání se světu také v pokoncilním období bylo také projevováno převedením bohoslužebné liturgie do národních jazyků. Celá řada skupin uvnitř Římskokatolické církve

¹⁰³ Karel Skalický: *Zápasy o zítřek aneb Quo vadis ecclesia*, str. 44. Nakladatelství Ježek, Rychnov nad Kněžnou 2000.

odmítlo závěry Druhého vatikánského koncilu s poukazem na rozpory s tradičním duchem církve (odtud název tradicionalisté) a ostře vystupovali proti novému duchu fungování církevních struktur. Předním představitelem tohoto myšlenkového směru byl biskup Marcel Lefebvre a celá řada kněží, kteří vyjadřovali silné obavy z porušování tradic změnami nastoupenými *aggiornamentem*. Hnutí jím organizované působí dodnes¹⁰⁴ snaží se o radikální znovuzavedení tridentské mše a boj proti moderním prvkům uvnitř církve.¹⁰⁵ Jedním z pozorovatelů tohoto koncilu byl představitel protestantské teologie osvobození Jose Miguez Bonino z Metodistické církve Argentiny jako ekumenický návštěvník. Patrně postřehy z tohoto koncilu utvářely jeho teologické myšlení.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Kněžské bratrstvo svatého Pia X. Vzniklo s oficiálním požehnáním svatého stolce roku 1970. Aktivity toho společenství dosáhly mnoha konfliktních akcentů. Zejména odmítání mezináboženského dialogu a ekumenických rozhovorů. Lefebvre měl úspěšné zkušenosti s misijní prací. Odmítl náboženskou svobodu a rozdělení světské a duchovní moci. Podařilo se mu získat silné sympatie částí konzervativně naladěných francouzských katolíků, zejména na venkově. Průzkum veřejného mínění provedený v roce 1988 shledal, že šestadvacet procent praktikujících katolíků souhlasí s tím, co Lefebvre říká. Stoupencům hnutí se podařilo roku 1977 ovládnout pařížský kostel Saint Nicolas de Chardonnet na levém břehu Seiny. Dodnes na tomto místě dochází k velkým bohoslužebným shromážděním. Lefebvristské hnutí v současnosti velmi posiluje misie v zemích Jižní Ameriky a Asie. Dokladem toho může být kněžský seminář v argentinském městě La Reja kněžský seminář pro asijské země v australském městě Goulborne (stát Viktorie). Hnutí je spojováno s mnoha kontroverzemi, zejména napojení na krajně pravicové skupiny (například Národní fronta Jean Marieho Le Pena ve Francii z důvodu tvrdého postoje vůči partnerství lidí stejného pohlaví nebo otázce imigrantů ze zemí třetího světa). Bratrstvo vlastní po celém světě šest seminářů, osmdesát osm škol, jeden institut na univerzitní úrovni a mnohá centra po celém světě. Podle většiny průzkumů může mít bratrstvo okolo dvou milionů příznivců a 536 kněží po celém světě. Některé konzervativní a tradicionalistické organizace bývají podobně orientované a jsou organizovány pod vlivem mariánského hnutí (například Legie Mariina), založeného na předpovědích takzvaného fátimského prorocství.

¹⁰⁵ Phillip Berryman: *Liberation theology*: str. 15 - 16. Temple university press, Philadelphia 1987.

¹⁰⁶ Alister McGrath: *Blackwellova encyklopedie křesťanského myšlení*: str. 305. Návrat domů. Praha 2001.

Teologie osvobození se opírala o řadu papežských encyklik vydaných v souvislosti s Druhým vatikánským koncilem, které reflektovaly sociální změny v celosvětovém prostoru. Mnoho národních římskokatolických církví působících v latinskoamerických a asijských zemích požadovalo větší akcentaci sociálních otázek zejména otázky spravedlnosti a kvality života člověka. Církev byla vystavena silnému tlaku zvenčí ohledně potřeby řešení otázky světového míru, zejména v období berlínské a kubánské krize a stálého ohrožení světa nukleárními zbraněmi. Církev se pokusila o řešení této otázky v papežské encyklice *Pacem in Terris*, která klade zodpovědnost za sociální a politický mír na politickou rovnováhu ve světě a spravedlivý sociální systém, který má vest člověka k respektování sociálního a právního duchu evangelia. Tato encyklika byla napadána v konzervativních kruzích a později upozaděna zneužíváním v socialistických režimech k napomáhání kolaboračních aktivit určitých církevních představitelů se silami režimu (zejména v Nicaraguyi za vlády Sandinistické lidové fronty osvobození a v evropských komunistických režimech). *Pacem in Terris* měla vystihnout zodpovědnost lidského pokolení za běh života na zemi a budoucí zaslíbení míru tomuto světu. Encyklika vystihovala hodnoty propagované hnutím Katolická akce - sociálním hnutím působícím mezi dělníky v průmyslových oblastech západní Evropy, zejména v továrnách ve Francii. Encyklika byla vydána těsně po skončení tohoto koncilu. Nadpis této encykliky vypovídal o snaze tehdejšího vedení papežského stolce zabránit eskalaci politicko-vojenského napětí mezi mocenskými bloky zastupovanými Sovětským svazem a Spojenými státy Americkými: *Encyklika Jana XXIII o míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě*. Encyklika vyšla po konečných koncilních jednáních 11. dubna 1963

a vyvolala obrovský zájem. Duch encykliky vnesl do světa dojem, že církve má zájem pracovat na mírovém uspořádání světa a bude se chtít podílet na vytváření spravedlivého sociálního řádu. Z tohoto důvodu se v následujícím odstavci budeme hlouběji zabývat touto encyklikou.

Církev vyjádřila encyklikou zájem o vytváření harmonického soužití mezi obyčejnými lidmi a státem a vzájemnými mezistátními kontakty. Každý člověk je osoba, nositel práv a povinností, je mu vrozen rozum a vůle (PT 1 - 2). Pacem in Terris v bodě jedenáct překračuje dosavadní postoje k sociálním potřebám jednotlivce a jeho životní důstojnosti, které zařazuje k závazným právům člověka. Člověk má právo na život, tělesnou nedotknutelnost, na nutné a dostatečné prostředky k důstojnému způsobu života: mezi ně patří především obživa, ošacení a nezbytné sociální služby, má proto právo na zabezpečení v případě nemoci, pracovního úrazu a nemoci z povolání. Sociální zabezpečení musí chránit člověka v období nemoci, stáří a nezaměstnanosti. Toto téma považovali mnozí dělničtí kněží za završení svých aktivit při misi mezi obyčejnými dělníky v průmyslových centrech Evropy, zejména ve Francii, kde vznikaly velká centra sociální práce dělnických kněží. Jejich aktivity skončili pro podezření ze sympatií ke komunistické straně. K dalším bodu patří práva na uctívání Boha podle svého nejlepšího svědomí a spravedlivých poct bohu. (PT 7 - 10). Právo na vlastní způsob života je nedotknutelné a svaté. Rodina musí být uzavřena svobodně a na základě vlastního rozhodnutí (PT 10). Od bodu osmnáct rozvádí encyklika interpretaci práv v oblasti hospodářských, kde navazuje na úvod citací od předchozího papeže Pia XII: *„S povinností pracovat, která má základ v lidské přirozenosti, je v souladu také přirozené právo, podle něhož člověk může žádat, aby jeho vykonaná práce přinášela jemu a jeho dětem co je zapotřebí k životu.“*

Tento výrok ukazuje na snahu o aktualizaci myšlenek z papežské encykliky *Rerum novarum*, která legalizovala vznik katolických odborů (PT 10 - 11).

Další body popisují křesťanskou interpretaci práva shromažďovacího a sdružovacího. Mimo jiné upozorňují na nezbytnost odborů a svobodu pohybu a pobytu.

V dalších paragrafech následují výčty přirozených povinností vyplývajících pro člověka od Boha. Pro vymáhání těchto práv je stanoveno vědomí odpovědnosti člověka před Bohem a společností.

Společnost lidí musí být spořádaná a musí žít v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě, která bude provázet celé lidské soužití. V tomto soužití bude sdělována pravda.

Základem mravního řádu bude boží prozřetelnost, který je první pravdou a svrchované dobro největší pramen (PT 14 - 15).

Druhá část se dotýká vztahů mezi lidmi a veřejnou mocí. Veřejná moc je božského původu, je tudíž duchovní substance. Zde je výrazný apel na politické režimy, který byl uplatněn v teologii osvobození. Jestliže vládcí států ukládají zákony nebo nařizují v rozporu s tímto řádem, a tedy v rozporu s vůlí Boha, která jim je svěřená, nemá pro občany závaznou platnost (PT 16-18). Další body této části vyzívají věřící k účasti na veřejném životě a podílu na politických právech (PT 20 - 23).

Část třetí představuje práva a povinnosti státu vůči občanům a přikázání obecného blaha v politickém životě. Bůh zkoumá jejich skutky a úmysly. Encyklika dále zdůrazňuje nutnou přítomnost pravdy ve vztazích mezi státy. V návaznosti se věnuje vztahům mezi národnostními menšinami, které musí odpovídat požadavkům spravedlnosti ohledně životních podmínek a mají směřovat k povznesení jejich jazyku, kultury a tradic včetně hospodářských aktivit a podnikání. Odsouzeny jsou zde aktivity směřující k

vyhlazení. Mezi národy musí probíhat činná solidarita podpořená rovnováhou mezi půdou a kapitálem (PT 31 - 34).

Velmi důležité upozornění na vzestup rozvojových zemí, které mohou pomoci světu, musí být ale podpořeno politickou svobodou. Čtvrtá část objasňuje silnou vzájemnost vztahů, které nás činí závislými na ostatních. V tomto smyslu je představena OSN, která musí dbát na celosvětové dodržování lidských práv (PT - 39).

Pátá část napomíná věřící k aktivní účasti na veřejném životě, kde je nutné vytvářet hodnoty dobra. K této práci nestačí pouze schopnosti, ale i duchovní hodnoty, které je musí podpírat. Toto spojení vytváří jednotu mezi duchovním a profánním.

K dalším otázkám II. vatikánského koncilu patřila centralizace božího slova na hlavní pramen života církve a přední identity světového křesťanství. Bible měla posílit církve uprostřed sílící krize evropské teologie a měnícího se paradigmatu doby, z něhož vyplývala sílící celosvětová krize hodnot a upřednostnit také biblickou kritiku, kterou začala brát církve vážně od encykliky Pia XII. *Humani generis* (1950).

První dokumenty vatikánského koncilu byly kompletovány roku 1963. Koncil narušil uniformitu latinské mše platící po celých pět století v nezměněné formě od Tridentského koncilu z let 1564 - 1568.¹⁰⁷

Mnozí představitelé církve mnohé změny provedené tímto koncilem vítali jako nový a originální způsob jak oslovit srozumitelně lidi a snadněji je vést ke křesťanskému životu. Nicméně změna bohoslužebného života nezískala popularitu všude a způsobila velké napětí uvnitř katolické církve. Došlo i k situaci, že

¹⁰⁷ Ibid, s. 18.

některé skupiny se kvůli této otázce odklonily a vytvořily vlastní uzavřená hnutí.¹⁰⁸

Biskupové třetího světa uvítali dokumenty II. vatikánského koncilu a vzali je jako povzbuzení do církevní práce. Mnohé podněty se rozhodli zakomponovat do církevní práce podle potřeb v dané situaci a s ohledem na sociální podmínky.

Krátce po skončení koncilu zemřel při bojové akci v kolumbijských Kordillerách revoluční experimentátor sociálního odkazu II. vatikánského koncilu, odsvěcený kněz a sociolog Camillo Torres.¹⁰⁹

Duch koncilu se přelil do Latinské Ameriky v souvislosti s novou encyklikou Pavla VI nazvanou *Populorum progressio* (O pokroku lidstva), která přicházela s novým sociálním výkladem společenského postavení člověka. Ospravedlňovala například revoltu proti dlouhodobé tyranii a nespravedlnosti. Zastávala se lidské práce vytvářející blahobyt pro všechny vrstvy společnosti.

¹⁰⁸ Nejznámější z těchto skupin patří Kněžské bratrství sv. Pia XX, působící zejména mezi francouzskými katolíky se sídlem ve francouzském Econu. Tato skupina nesouhlasí s ekumenismem a mezináboženským dialogem a celkově jakýmkoliv církevními kompromisy ohledně současného světa. Sebe prezentace této silně kontroverzní římskokatolické skupiny se nachází na <http://www.fsspx.org/en/>.

¹⁰⁹ Camillo Torres zkoumal sociální podmínky života chudých obyvatel v Kolumbii a v dalších jihoamerických zemích a seznámil se s revolučním hnutím za radikální zlepšení podmínek venkovského lidu. Dospěl k poznání, že politické potřeby násilného boje proti vládnoucí elitě jihoamerických států. Do jeho života velmi zasáhla kubánská revoluce vedená Fidelem Castrem a Ernestem Che-Geuvarou. Torres byl touto revolucí velmi nadšen a považoval ji za svůj vzor a rozhodl se ho propagovat se zbraní v ruce. Připojil se k nově založené partyzánské skupině *Národně osvobozené armády*. Příkladem Camilla Torrese zapůsobila na dalšího revolučně naladěného kněze Manuela Pereze, který stmelil nově příchozí bojovníky do pevného partyzánského vedení založeného na revolucionářské interpretaci odkazu Simona Bolívara. Sebe prezentace této guerillové skupiny se nachází: <http://www.eln-voces.com/> - tyto internetové stránky obsahují úplný digitalizovaný přehled všech písemností Camilla Torrese, Ernesta Che-Guevary, Manuela Pereze a dalších velkých kolumbijského revolučního hnutí. *Národně osvobozená armáda (ELN)* patří k nejnesmiřitelnějším bojovým skupinám v Latinské Americe. <http://www.globalpolitics.cz/clanky/kolumbie-konflikt> 9.1.2011.

Tato encyklika vytvořila základní kámen pro Konferenci jihoamerických biskupů v Medellinu v září 1968. Biskupů přišlo sto třicet. Konference proběhla v období celosvětových nepokojů, které zasáhly silně i latinskoamerický světadíl krvavými protesty v Mexico city, kde zemřelo okolo čtyř set osob na Plaza de Tlatelolco.¹¹⁰ Konference přišla s novým sociálním projektem, který zásadně ovlivnil dějiny Latinské Ameriky a Třetího světa. Impulzy tohoto koncilu zasáhly Římskokatolickou církev po celém světě. Tato biskupská konference vytvořila kontroverzi, jež zasáhla celou generaci bohoslovců a věřících napříč celým světem. Mnozí kněží v zemích třetího světa považovali nová prohlášení Vatikánu ohledně sociálního postavení za nové sociální učení, které se stane silným přínosem. Mnozí kněží v Latinské Americe hledali řešení teologické krize, ke které došlo neúspěchem teologie rozvoje, která měla podporovat křesťany v budování království nebeského pracovním podílem na hospodářském rozvoji země.

¹¹⁰ Tyto protesty byly namířeny proti stagnující politice mexického prezidenta Gustava Diaze Ordaze. Vedli je studenti ovlivnění revolučními ideály světového studentského hnutí. K tomu: Mark Kurlanský. 1968 – Rok, který otřásl světem, Praha: Sloart, 2007.

7. Významné koncily teologů osvobození

Tento pro teology osvobození závazný koncil z hlediska dogmatiky a legitimacy (sešel se souhlasem tehdejšího papeže Pavla VI.) dospěl k hlavním tématům společenského působení církve v rozvojovém světě, zejména Latinské Americe. Zabýval se též velmi důležitým tématem převáděním myšlenek II. vatikánského koncilu do reálného života věřících, zejména silnějšího postavení laiků a snahu o působení evangelia (zejména jeho sociálního akcentu a důraz na lásku k bližnímu nejen po duchovní stránce, ale i po materiální) mimo kostelní a farní zdi. Jít do světa a evangelium pouze nehlásat, ale plně konat v jeho duchu. Toto konání v jeho duchu musí směřovat k chudým a opomenutým. V tomto bodě se na koncilním projevil duch revolučního roku 1968. Řada teologů osvobození považuje Medellin za akt zrození, vznik jejich zásadní ideje pro sociální pojetí ekleziologie. Samotný Leonardo Boff prohlásil Medellin za akt sňatku církve s chudými v rámci silného objetí a počátku naplnění ideálů prvotní církve.¹¹¹ Naprostý přelom teologického myšlení v církvích třetího světa. Nastupuje nová doba, která přináší změnu pohledu na samotné křesťanství. Medellin přináší největší novinku do ekloziologie třetího světa - takzvané opce pro chudé (později zpracované významným teologem osvobození Leonardem Boffem jako klíčový bod teologie osvobození). Plně byly uvedeny do praxe brazilským Hnutím pracujících bezzemků - považované za antiglobalizační. Uvedené za misijní střed působení církve. Církev musí vyjít vstříc latinskoamerickému stylu uvažování a tomuto myšlení přizpůsobit

¹¹¹ Michal Cáb, Roman Mička, Marek Pelech (editoři): Mezinárodní symposium o teologii osvobození (sborník příspěvků), Jihočeská univerzita, 2007 České Budějovice. s. 10.

teologii a pastorační práci.¹¹² Pastorační práce musí být citlivá vůči prostředí, v němž se provádí a naplňovat jedno z hlavních témat Medellinu – reflexe problému chudoby a spravedlnosti (důležitý závěr koncilu). Medellín také reflektoval problém neustálého násilí, válečných konfliktů a nepřestavitelné kriminality provázející každodenní život Latinské Ameriky a mnoha zemí třetího světa, zejména Kolumbii, kde se koncil konal – v této zemi probíhalo období nazvané historiky *La Violencia* (násilnost), které začalo roku 1948 vraždou liberálního politika Jorge Elciana Gaitana, pravděpodobně zabijákem najatým z konzervativní části politického spektra a protáhlo se až do dnešních dnů a podle většiny odhadů si vyžádalo okolo tří set tisíců obětí.¹¹³ Obě dvě strany se dopouštěly neuvěřitelných násilností. Podobné násilnosti provázely další jihoamerické státy. K občanské válce došlo také v Peru, Argentíně a Salvadoru. Dalším bodem medellinského jednání byla otázka jedinečného a božského jednání a poslání člověka v dějinách a politický rozměr jeho jednání. Tento bod naznačuje snahu teologického ospravedlnění snahy o politické zásahy pro sociální dobro. Mnoho duchovních se rozhodlo angažovat v politice. Radikální část z nich podpořila různá partyzánská hnutí. V nedávné době byl za prezidenta Paraguaye zvolen Fernando Luga, odsvěcený biskup vedený některými myšlenkami teologie osvobození. Nejznámější nicaraguyský spisovatel a kněz Ernesto Cardenal také významně přispěl ke spojování křesťanství a marxismu¹¹⁴ a stal se nositelem několika literárních cen.¹¹⁵

¹¹² Rosino Gibellini: *Teologie dvacátého století*, Vydavatelství Michala Vaška, Prešova 1999. s. 280.

¹¹³ <http://www.globalpolitics.cz/clanky/kolumbie-konflikt> z 9.1. 2011.

¹¹⁴ Studoval teologii v New Yorku a Kolumbii. Také strávil několik let v trapistickém klášteře. Roku 1965 byl vysvěcen na kněze a zaměřil se na psaní

Dokumenty Medellinu byli rozloženy do tří skupin.

První část podávala obraz současného světa, pokud jde o spravedlnost ve světě a sociálních dopadech ekonomických změn, druhá část pojednává o evangelijním poselství a z toho vyplývajícím posláním církve.¹¹⁶

Koncil popisuje sociální důsledky nespravedlivého hospodářství a devastace životního prostředí naplněného celosvětovou krizí solidarity. Hovoří také o touze po sociální spravedlnosti, která se projevuje vědomím celospolečenského práva na rozvoj. Tato touha nemůže být naplněna, jestliže budou přehlíženy překážky, které kladou sociální struktury.

Medellinští otcové dále mluví v antiglobalizačním duchu o nebezpečí hospodářské nadvlády ze strany bývalých imperiálních velmocí vůči nově nekolonizovaným státům. Tento duch je nazýván neokolonialismus. Proti tomuto trendu stanoví synoda úsilí za udržení národní a ekonomické svrchovanosti.¹¹⁷

V christologické části přichází synoda s důrazem na ekonomické působení božské trojice skrze spravedlnost a bratrství na konání člověka. Postoj člověka k člověku se doplňuje postojem člověka k Bohu. Na lásku boží přichází odpověď skrze Krista v podobě lásky a pomoci od bližního. Osvobození člověka od útlaku znamená hlásat evangelium.¹¹⁸

básní a mystických spisů (silně ovlivněný španělskou mystikou a poezií amerických indiánů). Založil podle Boffova vzoru Solentiname zemědělskou komunitu, která zažila několik útoků armády tehdejšího Somoza režimu. Roku 1977 emigroval do Kostariky, kde působil jako mluvčí sandiniovského odboje. Po jeho vítězství ho vůdce sandiniovské fronty národního osvobození Daniel Ortéga povolal na post ministra kultury. Jeho jméno bylo důvodem pro odpor Vatikánů k aktivitám stoupců teologie osvobození. Cardenas vyložil svůj marxistický přístup k teologii v dílech *Křesťanství a revoluce (1974)*, *Svatost v revoluci (1976)* a *Evangelium v Solentiname (1977)*.

¹¹⁵ Eduard Hodouška a kol: *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky:s.:* 153 - 154, Nakladatelství Libry, Praha 1996.

¹¹⁶ Ibid, s.14.

¹¹⁷ Ibid, s.15.

¹¹⁸ Ibid, s.16.

Po tomto koncilu přichází mestický duchovní a příslušník dominikánského řádu Gustavo Gutierrez s knihou, která dala celému teologickému směru jméno: *Teologie osvobození* (1972). Velmi radikální dílo čerpající mimo jiné z dobové levicové literatury (včetně Che-Guevary).¹¹⁹

Ke slovu přichází dobová snaha o dialog mezi křesťany a marxisty. Vyvolané zejména pracemi Josepha Coblina spolupracovníka významného brazilského arcibiskupa Doma Helderera Camary. Coblin dochází k důležitému závěru, že mezi křesťanstvím a marxismem není absolutní rozpor, protože podstatou marxismu není ateismus.¹²⁰ Křesťané mohou použít marxismus jako vědeckou analýzu společnosti a jejího sociálního rozvrstvení. Pro řadu jihoamerických věřících měly tyto myšlenky dobrý zvuk. Ve dnech 14. až 16. dubna r. 1971 se setkala osmdesát kněží a řeholníků v chilském hlavním městě Santiago de Chile nad tématem *Účast křesťanů na budování socialismu v Chile*. Setkání naplňovalo nadšení z budovatelského a znárodnovacího úsilí prvního roku vlády Salvadora Allendeho. Další konference následovala hned v zápětí. Jmenovala se *První latinskoamerické setkání křesťanů bojujících za socialismus* ve dnech 23 - 30. dubna 1972 opět v Santiagu de Chile. Událost ovlivnila důležitá návštěva kubánského komunistického vůdce Fidela Castra, která stvrdila plné směřování země v socialistickém duchu. Akce byla prohlášena za úspěšnou. V návaznosti se uskutečnila konference křesťanů bojujících za socialismus v Bologni o rok později nová konference, kde byly vytvořeny základní pracovní body pro práci a šíření křesťanského socialismu. Základní bod obsahoval konstatování o nevyhnutelnosti revoluce a nastolení socialistického stavu společnosti. Mezi

¹¹⁹ Karel Skalický: *Zápasy o zítřek aneb Quo vadis ecclesia*: str. 71, Ježek Rychnov nad Kněžnou 2000.

¹²⁰ *Ibid*, s. 72.

marxismem a křesťanstvím není absolutní rozdíl. Stejně jako angažmá pro revoluční věc a myšlenku světového míru a z toho vyplývající přímé angažmá v mírovém hnutí. Další bod z předchozích vyplývající konstituuje potřebu zavedení marxistické analýzy pro přehodnocování dogmat a církevních řádů, aby odpovídaly revoluční praxi vyžadující politický přístup shodný s blahem lidu.

Tyto body představují silný směr politického myšlení Latinské Ameriky, nazývaný celou řadou autorů a teologů Latinskoamerická cesta k socialismu (*Latina americana via por socialismo*). Tento politický přístup nebyl nikdy svými stoupenci přesně definován. Podle většiny charakteristik jde především o boj proti zahraničnímu (převážně americkému) vlivu na ekonomiku, navazování na významné národní období dějin kontinentu: boj za nezávislost na španělském impériu na počátku devatenáctého století.¹²¹

Příští konference jihoamerických biskupů proběhla roku 1979 v mexickém městě Pueblo ve znamení obrovského politického neklidu, který zachvátil celou Jižní Ameriku. Partyzánské boje a vojenské diktatury přispívaly ke vzrůstající polarizaci veřejného mínění, které zasáhlo i klérus římskokatolické církve (výrazná teologická rozpory uvnitř římskokatolické církve na zastávce Druhého

¹²¹ Centrální úlohu v nich měla postava vůdčí osobnosti boje za nezávislost Simona Bolívara. Simon Bolívar slavně zvítězil v bitvě u Boyaka při překročení And. Založil země jako Kolumbie a Venezuela. Jeho následovník Jose de Suckre pokračoval v tažení do Bolívie. Nově vzniklé státy byly obtěžkány silným koloniálním dědictvím, které spočívalo v extrémním nerovnoměrném rozdělení půdy. Většinu půdy vlastnilo pouze okolo pěti procent obyvatelstva a hlavně jednalo se o bílé kreoly. Moderní historie mnoha jihoamerických zemí byla proto plná sociálních bouří mezi širokou skupinou bezzemků a úzkou skupinou latifundistů a členů vojenské kliky. Tím byl vytvořen zárodeční prostor pro silně nestabilní politické prostředí plné vojenských převratů. Později byly v řadě zemí ustaveny základní politické bloky: liberálů a konzervativců.

vatikánského koncilu a jeho odpůrce). Politický radikalismus rozdmýchávající pravicové vojenské diktatury v Chile (v čele s generálem Pinochetem), v Bolívii (v čele s generálem Banzerou), krvavý vojenský převrat v Argentíně roku 1976 provedený generálem Jorgem Videlou vyvolal takzvanou operaci Condor krvavě likvidující politické odpůrce za pomoci zpravodajských služeb. Na řadu kněží, řeholníků, řeholnic, biskupů a laiků bylo nahlíženo jako na podezřelé osoby, obviňované z podpory komunistů. Toto obvinění mělo tragický dopad na angažované křesťany v občanské válce ve středoamerickém El - Salvádoru, kdo mnozí padli za oběť řádění eskader smrti. Synod v Pueblu zahájil Jan Pavel II. při své mexické misijní cestě. Doba trvání synodu byla stanovena na 27.ledna až 13.února r. 1979. Hlavní poselství Puebla kriticky posuzuje teologii osvobození, hlavně *pastoračně-teologickou metodu posuzovat a žít víru ve společenskou realitu, podle schématu analyticky vidět, teologicky posoudit a pastoračně jednat.*¹²² Patrně z obavy z nahlodávání části církve v zemích třetího světa marxistickými elementy. Synod nicméně zdůrazňuje potřeby chudých, které prohlášením přirovnal k tváři trpícího Krista na kříži. Vůči chudým a marginalizovaným musí církev přijmout takzvanou osvobozující evangelizaci, která musí prostoupit všední den trpících. *Chudí z Puebla se vtělují do konkrétních a dramatických tváří: děti trpící chudobou, která tu byla ještě před jejich narozením, mladých, dezorientovaných, protože nemohou najít své místo ve společnosti, indiánů a Afroameričanů pracujících v nelidských podmínkách, zemědělců.*¹²³ CELAM měl vůli nalézt jakési modus vivendi ze složité politiko-sociální situace Latinské Ameriky zohledněním sociální pastorace

¹²² Ibid, s.18.

¹²³ Ibid, s.19.

v prostředí chudoby, ale také udržet kritický přístup k některým revolučním (potencionálně ovlivněných marxismem) akcentům části teologů osvobození, aby si nezneprátil konzervativní složky uvnitř Svatém stolci. Z konzervativních složek patrně přicházeli signály obávající teologie osvobození a jejího dopadu na život Římskokatolické církve.

Teologie osvobození nachází obrovskou podporu mezi zastánci II. vatikánského koncilu napříč zeměmi Třetího světa. Proniká mezi indiánské národnostní menšiny, diskriminovanou vrstvu bezzemků. Postupně misijní cestou proniká do zemí třetího světa, kde vzniká celá řada její odnoží. Tyto verze teologie osvobození usilují o zlepšení postavení křesťanství, které je náboženskou menšinou a sociální prací mezi chudinou. Mnohé odnože nezaprou silně synkretistický nádech. Jedná se například o: Dalit teologii (Indie), minjungová (lidová) teologii (Jižní Korea), teologie vlasti (Taiwan), Theology of Struggle (teologie boje - Fillipíny), teologie vývoje (Indonesie), teologie věznění (Srí Lanka).¹²⁴ Svůj příspěvek přináší i nově vznikající feministická teologie s důrazem na metody emancipace druhého pohlaví (práce jedné z prvních feministických teoložek Mary Daly ovlivnily literární práce významné afroamerické spisovatelky Alice Walker, která se pokusila v románu *Color purple* zakomponovat do černé teologie osvobození ženské vidění světa s důrazem na speciální zájem Boha o utrpení černé ženy, která bojuje s dvojí diskriminací díky barvě kůže a pohlaví).¹²⁵ Teologie osvobození přichází i do Západní Evropy skrze světovou proslulost

¹²⁴ Hans Kong a Julia Ching. Křesťanství a náboženství Číny. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 248.

¹²⁵ Kniha byla zfilmována americkým režisérem roku 1985. Film vyvolal obrovský zájem o afroamerickou kulturu a duchovní tradice po celém světě.

experimentálního zakládání komunit Leonardem Boffem a revoluční pedagogiky Paula Freira.

Posledním obdobím teologie osvobození by se dalo nazvat vystřízlivěním z obrovského nadšení a aktivit na misijním poli. Díky protirežimní aktivitě Římskokatolické církve v Polsku posilují konzervativní silně antikomunistické křídlo církve, které neváhá pro své cíle spojit s jakkoliv tvrdými režimy ve prospěch svých cílů a získat silné pozice uvnitř církve. Jednalo se o různé složky mariánského hnutí a organizaci Opus Dei.

Vliv těchto konzervativních skupin v církvi v zemích Latinské Ameriky potvrdila biskupská synoda latinskoamerické církve roku 1992 k příležitosti pětistého výročí objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem. Přímoú patronaci nad touto synodou převzal samotná Kongregace pro nauku a víru pod předsednictvím samotného prefekta kardinála Josefa Ratzingera. Jako účastníci byli zastoupeni biskupové jmenovaní Vatikánem. Čelním představitelem těchto teologů byl brazilský kardinál Alfonso Lopez Trujjilo z Papežské rady pro rodinu.¹²⁶

Hlavním tématem tohoto synodu bylo pojetí nové evangelizace a vytvoření protiváhy invaze charismaticky-letničních církví a sekt. Vystávala otázka, do jaké míry je římskokatolické křesťanství na tomto kontinentu ohroženo. V ohrožení se cítily zejména episkopáty v Argentině, Kolumbii a Mexiku. Pro tuto vizi nebylo vytvořeno žádné závazné ujednání, ale výsledek měl být stvrzen závazným papežským dokumentem.¹²⁷

¹²⁶ Ibid, s.19.

¹²⁷ Ibid, s.20.

Téma nové evangelizace, jež mnozí vatikánští teologové považovali za riskantní a nebezpečné pokusy s teologií osvobození. Nová evangelizace musí být pojata jako dobrá zpráva pro ženy, indiány a Afroameričany. Za centrální problémy byly označeny: inkulturace, lidová náboženství (např. Kult takzvané svaté smrti v Mexiku nebo kult svaté Panny Pamp v Argentíně).¹²⁸ Evangelium musí přejít do lidové oblasti v chudých okrajích měst a venkova, kde budou kněží pastýři chudého lidu a bojující proti chudobě. Tyto myšlenky podporovali představitelé zemí s vysokou chudobou a kriminalitou, zejména z Bolívie, Venezuely a Guatemaly, Brazílie. Během jednání se k nim připojila i Uruguay. Biskupové se prohlašovali za pastýře svého lidu, který trpí. Toto setkání chápali jako shromáždění (*assembleis*) latinskoamerických biskupů ne jako triviální synodu pro biskupy Jižní Ameriky. Očekávali také, že z konference vyjdou závažná stanoviska k některým tématickým okruhům.¹²⁹

Oba názorové proudy se odrazily v závěrečných dokumentech. Doktrinální oblast Kongregace pro nauku a víru dohlédla na christologickou, historickou a evangelizační sekci dokumentu. Změna evangelizace musí být ve prospěch Latinské Ameriky. Celkově toto prohlášení působí více deduktivně než historické. Záměrně byl v prohlášení opomenut typický rys teologie osvobození - opce pro chudé. Pozice hlásání dobré zprávy (evangelia) byla zformulována ke kapitolám o lidských právech, afroamerické kultuře. Synod v těchto místech vyjádřil přímluvu ohledně

¹²⁸ Alma Gullermoprietová. National Geographic, květen 2010. str. 106.

¹²⁹ Ibid, s. 19.

integrálního osvobození lidstva. Vyzval k respektování domorodých indiánských kultur.¹³⁰

I přes kritičtější tón k církvi chudých teologie osvobození tímto synod nekončí. V dokumentech se stále objevuje téma solidární ekologie, pracovní etiky, inkulturace evangelia. Znovu pokládá téma žen v církvi a z toho vyplívající apel na překonání machismu (časté téma ve feministické teologii - osvobození z mužského útlaku a znovunalezení vlastní ženskosti). Synod doslovně vyzývá k překonání tohoto komplexu tak typického pro Latinskou Ameriku. Ženy jsou ty, které komunikují s Bohem a předávají hodnoty víry. Církev musí vytvořit místa, kde je možná existence muže a ženy v autentické rovnosti.

Tímto synodem otázky okolo teologie osvobození neskončily. Násilí a chudoba podle mnoha autorů Latinské Ameriky stále propuká neztenčenou silou. Antiglobalizační tendence zasahují i jihoamerický světadíl obrovskou silou během první poloviny devadesátých let. Zemí, kde toto hnutí silně nastupuje, je Mexiko a vůdčí osobností subcomandante Markos, který založil v chudé mexické provincii Chiapas. Marcos se prohlásil za zastupujícího velitele (skutečný velitel je lid).¹³¹ Za ideologii vyhlásil takzvaný zapatismus - podle partyzánského velitele armády bezzemků z občanské války prvních let dvacátého století. Zapatisté se rozhodli založit vlastní armádu - Zapatistickou lidovou armádu osvobození. Armáda chtěla mezi chudými indiány a bezemky vyhlásit úplné rozdělení půdy mezi lid. Zaštítěním myšlenkami národního hrdiny Emiliána Zapaty nemohly být vládou jednoduše odmítnuty. Na územích ovládaných zapatisty docházelo k

¹³⁰ Ibid. s.20.

¹³¹ KLEIN. N. Bez loga, Praha. Argo/Dokořán, 2005. s. 462.

častým třenicím mezi obyvateli neindiánského původu, kteří s nově nastoleným režimem nesouhlasili. Chiapas se stal centrem různých levicových aktivistů z celého světa.¹³²

¹³² Ibid, s. 463.

7. Závěr

V současné době teologie osvobození ztratila hlavní myšlenkové pozice v celosvětovém křesťanském myšlení. Teologie osvobození byla oslabena doporučením kardinála Josepha Ratzingera ohledně některých nebezpečných aspektů teologie osvobození (zejména přejímání určitých marxistických aspektů). Teologie osvobození byla zdiskreditována zejména spoluprací některých kněží s marxistickou guerrilou ELN v nekonečné řadě občanských válek nazvaných *La Violencia*¹³³ a partyzánského konfliktu v Nicaragui, který skončil vítězně pro sandiniovskou lidovou osvobozenickou frontu.¹³⁴ Toto angažmá získalo teologii osvobození obrovskou proslulost zejména v takzvaném pokrokovém světě (Cardenal byla nominován na Nobelovu cenu za literaturu a oceněn mírovou cenou Německých knihkupců na knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1985), ale také nenávisť ze strany konzervativních složek Svatého stolce zejména Opus Dei nebo některých mariánsko-traditionalistických hnutí. Kritika přichází také ze strany papeže Jana Pavla II., který se sešel s Cardenalem roku 1983 při oficiální návštěvě Nikarugui a veřejně ho pokáral za provládní činnost a propojování politiky a křesťanství. Sandinisté papežově návštěvě nepřáli a soustavnými demonstracemi ji narušovali, až papež musel při bohoslužbě zvýšit hlas. Tento incident velmi

¹³³ Informace o revolučním duchu partyzánské skupiny se nacházejí na internetových stránkách guerrilové organizace Národně osvobozenické armády (ELN). Velmi aktivní v éře dějin Kolumbie *La Violencia*.

¹³⁴ Zde sehrála významnou roli část představitelů církve, zejména okolo trapistického kněze Ernesta Cardenala. Cardenalova skupina již dříve působila ve venkovských oblastech, kde rozvíjela v praxi ekleziologický koncept církve chudých. Ernesto Cardenal byl povolán posléze sandiniovským vůdcem Danielem Ortegou za ministra kultury první socialistické vládě Nicaragui. Viz BERRYMAN, P.: *Liberation theology*. Philadelphia: Temple University Press, 1987. s. 144 - 145.

poškodil obraz teologie ve světě a vyvolal obraz agresivního náboženského hnutí zaštitující se křesťanskou věroukou. Podle některých politických interpretací sandinovské ideologie patřila teologie osvobození k jejím základním ideologickým pilířům. Zejména co se týče ideologicky sociálních důrazů na jednotu obyvatelstva a společenskou akčnost. Sandinistům se v počátku podařilo získat podporu velké části římskokatolické církve včetně tehdejšího arcibiskupa a primase Nikaragui Manuela Obando-Bravy. Na stranu režimu se postavila velká část kněží organizovaných v charitativních a misijních organizacích (velmi se zapojila misijně-charitativní řádová organizace Maryknoll sisters jejíž členky se nebály položit život při plnění svého poslání).¹³⁵ Pod vlivem sandinismu a teologie osvobození došlo k pokusu o vytvoření jakési lidové jihoamerické mše inkorporující křesťanské prvky se socialistickým viděním světa. Mše pod názvem misa campesina nicaraguita byla složena sociálně realisticky tvořícím zpěvákem a skladatelem Carlosem Mejio Godoyem roku 1980. Mše však byla nařčena ze synkretismu marxistické věrouky a křesťanské teologie a spojování křesťanství s politikou. Pod trestem exkomunikace zakázal arcibiskup Manuel Obando - Bravo veřejné celebrování této mše.

Teologie osvobození byla na počátku devadesátých let oslabena zejména koncem studené války a vpádem nových náboženských kultů na území jihoamerických států. Zejména viditelné v Mexiku v podobě různých synkretických kultů obsahující silnou společenskou funkci. Tyto kulty vycházejí z pozadí smíšení původního indiánského myšlení předkolumbovské éry a křesťanské věrouky první evangelizace. Jako významné kultury dnes působí Svatá smrt

¹³⁵ [online].[cit. 2010-03-08].
<<http://www.mklsisters.org/index.php/countries>>

Dostupné z

(spojená s duchovní náplní významného svátku Všech svatých). Uctívána je hlavně pro pozemskou odměnu, bez ohledu na lidské skutky. Místem uctívání jsou pouliční chrámky většinou v chudinských čtvrtích. V těchto chrámcích bývají svaté smrti obětovány drobné peníze a různé pamlsky. Dalším významným svatým je Jose Malverada, který slouží k naplňování proseb za ochranu před ozbrojeným útokem nebo přepadením. Podobné kulty získávají na významu v ostatních jihoamerických zemích (například v Argentině Panna pamp, pravděpodobně synkretistická interpretace kultu Panny Marie podobná interpretace jako mexická Panna Marie).¹³⁶ Tyto kulty přispívají k upozadování teologie osvobození jako lidového hnutí formující společnost.

Navíc řada teologů osvobození se místo obyčejného lidu snaží ovlivnit levicově antiglobalisticky orientovanou část světového veřejného mínění a zapojení do globálního intelektuální dění.¹³⁷ Zejména významný brazilský ekleziolog Leonardo Boff, který často vystupuje v rámci řady ekologických aktivit, jim věnoval svá poslední díla. Snaží se o přizpůsobení křesťanské teologie k větší ohleduplnosti vůči životnímu prostředí Země. Jeho současnou systematickou ambicí je zakomponování ekologického myšlení do křesťanské věrouky. Tento myšlenkový postup představil v jednom ze svých posledních děl *Zobecněná teologie osvobození: Kosmická dimenze* - zde se pokouší o jakési překročení vědeckých disciplinárních hranic ekologie a teologie.¹³⁸ Pomocí propojování těchto oborů volá po vytvoření nového paradigmatu, které bude

¹³⁶ [online]. [cit. 2010-03-08]. Dostupné z <<http://www.youtube.com/watch?v=m95SlAcGGNA>>

¹³⁷ [online]. [cit. 2011-01-30]. Dostupné z <http://www.svetovypochod.cz/cs/1252_leonardo-boff>

¹³⁸ BLAŽEK, M. *Zobecněná teologie osvobození: kosmická dimenze*. [online]. [cit. 2011-01-29]. Dostupné z <<http://www.souvislosti.cz/199/blazek.html>>.

příspěvat ke globální spáse. Podle Boffa jsou antiekologickými prvky uvnitř křesťanství patriarchát, monotheismus a jeho projekce do společnosti. V teologické koncepci pracuje s poznatky a koncepty kosmogeneze, biogeneze a filosofie vědy. Kritizuje ekonomické dělení společností na vyvinuté, málo vyvinuté a zaostalé, které považuje za čtyři sta let starý mýtus Západních koloniálních mocností. Tento mýtus měl sloužit k vykořisťování domorodých národů v zemích třetího světa a vytváření dalšího mýtu o neomezeném růstu a pokroku. Bída a ekologická devastace jsou plody takto pojatého ekonomického rozvoje. „Záměr dosáhnout světového panství vězí hluboce v kolektivním nevědomí západních kultur, které dnes udávají tón, ať se to děje ve jménu Boha nebo křesťanské kultury nebo osvíceného rozumu nebo vědy a techniky, společnosti založené na poznání anebo na demokracii“.¹³⁹ Častá kritika západní společnosti, která vychází z řad teologů osvobození odmítající typickou evropsky orientovanou společnost vedoucí k všeobecnému konzumu a bezohlednému kultu peněz. Tato společnost dostává označení jako bezbožná a odtržená od evangelia. Boff dále poukazuje na chudé jako na nositele osvobození. Chudí jsou vyzdviženy jako nejvíce ohrožený přírodní druh. Teologie osvobození může přinést jakousi sociální ekologii vedoucí ke společenskému vědomí, že člověk byl stvořen pro celý vesmír. Toto vědomí může být výzvou ke stavbě blahodárného mostu mezi bohatým Severem a chudým Jihem. Boff v oblasti vědeckého myšlení považuje za nositele relevantního vědeckého poznání početně omezenou skupinu vědců orientovaných v duchu hnutí new age zastoupenou autory jako Fritjof Capra, Jamese Lovelock nebo Rupert Sheldrake. Boff přijímá duchovní hypotézu této myšlenkové

¹³⁹ BLAŽEK, M. *Zobecněná teologie osvobození: kosmická dimenze*. [online]. [cit. 2011-01-29]. Dostupné z <<http://www.souvislosti.cz/199/blazek.html>>.

skupiny ideu Země jako Gaia - samostatně fungujícího superorganizmu.¹⁴⁰

Velmi živou formou teologie osvobození mimo Latinskou Ameriku je angažovaná teologie křesťanů na palestinských územích okupovaných Izraelem (Západní břeh Jordánu).¹⁴¹ Palestiňští křesťané zde již mnoho let bojují s postavením mlýnského kamene mezi znesvářenými stranami konfliktu židy a muslimskými Palestinci a snahu o nalezení mírové cesty soužití mezi národy. Palestiňští křesťané dlouho získávali pocit útlaku ze strany Izraelské vlády. Palestinská verze teologie osvobození stojí podle svých autorů na dvou pilířích na sociálním akcentu evangelia a úsilí o spravedlnost. Mnoho palestinských teologů je vedeno myšlenkou, že církve by měla hrát hlavní roli v náboženském prostředí Blízkého východu. Mnoho pastorů také žije v prostředí náboženské krize a utrpení a snadno propadá pocitu bezmoci. Pastoři v dílech teologie osvobození žádají Boha o zodpovězení mnoha těžkých otázek. Proč dovolil okupování jejich domoviny vojenskou mocností.¹⁴² Ztrátou politické samostatnosti a další zásadní tragická témata jako příležitostné násilí izraelské armády a zabránění půdy ze strany židovských osadníků. Křesťanská minorita se dostává díky arabské národnosti na stranu palestinského odporu proti izraelskému osadnickému hnutí. Neblahou zkušenost mezi palestinskými křesťany získala organizace Mezinárodní velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ), mileniálně orientované hnutí vyznávajícího křesťanský sionismus. Vidící v rozšiřování území Izraele přípravu na Armagedon, který

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² [online]. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z <
<http://www.cdk.cz/ts/clanky/110/palestinska-teologie-osvobozeni/>>

předznamená příchod Ježíše Krista na zem. Tudíž je pro každého křesťana nutné schvalovat jakékoliv konání izraelské vlády směřující k upevnění moci na palestinských územích. ICEJ expanduje v izraelském prostoru nebývalým tempem stavbou poutních domů nebo aktivní účastí na poutním svátku židovských věřících Sukotu. Křesťanská komunita žije silným pocitem ohrožení ztráty identity a zmizení v propadlišti dějin.

V závěru samotné práce bych se rád zmínil o snaze italského faráře Vinaye¹⁴³ valdenské¹⁴⁴ církve, která nápadně připomíná snahy teologů osvobození. Jedná se o založení komunity Agape na chudém italském jihu v sicilské Rice, podle vzoru obdobné osady postavené roku 1947 v italských Alpách u vesnice Prali. Agape na jihu Itálie začala vznikat od roku 1961 za účelem pomoci zbídačenému lidu Sicílie, zejména dětem a mladým lidem. Vinay byl přesvědčen, že jednotlivec není schopen v současné době dostát poslání, které před něho staví křesťanská víra. Považoval proto za nutné spojit několik lidí aby se snažili ve společenství naplnit Kristovu výzvu. Toto společenství nazývá Komunou - *společenství stálé práce. Stále víc se utvrzují v přesvědčení, že naše doba vyžaduje, aby v církvi vznikaly skupiny, bratrstva, má-li církve naplnit své poslání.* Tato slova lze považovat za manifest Vinayovy teologie, podle které nestačí zorganizovat studijní modlitební skupinky nebo sborovou sociální práci. Je nutné zapojit laiky do angažované skupiny na určitém místě s jasným cílem. Smyslem Vinayovy práce bylo zviditelnit Valdenskou církev, která byla po druhé světové válce izolována

¹⁴³ VINAY T. G. *Slunce vychází na jihu*, Kalich, Praha 1969.

¹⁴⁴ Blíže k historii valdenských viz MOLNÁR A. *Valdenští*, Kalich, Praha 1991. ISBN 80-7017-384-X

složitou historií a specifickým prostředím katolické Itálie. Doufal, že sociální činnost pomůže Valdenské zbavit izolace a získá pro ně u italské veřejnosti sympatie. Vliv na Vinaye měl také silné mocenské postavení Římskokatolické církve v italském politicko-společenském prostředí, z čehož pramení názor valdenských, že opravdový ekumenismus je nutné začít ze zdola a nejlépe u znevýhodněných a sociálně zanedbaných vrstev. Zde se nachází kořeny k metodám valdenských, které se shodují s křesťanským socialismem a jeho záměrům uplatňujících se v základních komunitách pocházejících z jihoamerického prostředí. Vinay chtěl svým způsobem proniknout prostým životem mezi potřebné a otevřít novou cestu misie. Organizace skupiny zahrnovala společnou večeři s pobožností a misijní kázání podle liturgie Agape dvakrát týdně. Služby skupiny Agape zahrnovaly: učitele, lékaře, zemědělské odborníky, techniky, sociální pracovníky a knihovníky.

Použitá literatura

Prameny

Berryman, P. *Liberation theology. Essential fact about revolution movement and beyond*. Philadelphia: Temple press 1987. ISBN 0-87722-479-X.

Bible, český ekumenický překlad, včetně deuterokanonických knih. Praha: Česká biblická společnost, 2009. ISBN 80-872837-23-1.

Boff. L. A M. Hathway. *Tao of liberation, Exploring the ecology of transformation (ecology and justice)*. New York : Maryknoll Orbis books 2009.

Dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

Dennis M,. Golden R,. Wright S. Oscar Romero: *Reflection on his life an writings*, New York: Maryknoll Orbis books, 2000. ISBN 1-57075-309-1.

Gutierrez G. *Liberation theology. Essential fact about revolution movement, histori, politics and salvation*. London: SCM, 1974. ISBN 334- 01621-5.

Kirk J. A. *Liberation theology. An evangelical view from the Third world*. New York: Basingstoke, 1985. ISBN 0-551-01217-X.

Rowland Ch. *Cambridge companion to liberation theology*. Cambridge: Cambridge university press, 1999. ISBN 0-521-46144-8

Jon Sobrino, *Christ the Liberator, A View from the Victims*. London: Orbis Books, 1991, ISBN 1570753725 / 9781570753725.

Sekundární literatura

Ali T. *Piráti Karibiku. Osa naděje: Chavez, - Moráles - Castro - Correa*. Praha: Grimmus, 2009. ISBN 80-902831-8-3.

Bultmann, R. *Dějiny a eschatologie*. Praha: ISE, 1994. ISBN 80-85241-66-8.

Cáb M. Mička R., Pelech M. *Mezinárodní symposium o teologii osvobození*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské university, 2007. ISBN 80-7040-977-0.

Čejka M. *Judaismus a politika v Izraeli*. Praha: Barrister a Principal, 2009. ISBN 80 - 87029-39-8.

Gibellini, R. *Teologia XX. Storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999. ISBN 80-7165-223-7.

Hodouška E. a kol. *Slovník spisovatelů Latinské Ameriky*. Praha: Libri 1999. ISBN 80-8598-310-9.

Chalupa, J. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2002. ISBN 80-7106-323-1.

Klíma J., *Dějiny Brazílie*. Praha: Nakladatelství Lidových noviny, 1998. ISBN: 80- 7106-261-8.

Kleinová N. *Bez loga*. Praha: Argo/Dokořan, 2005. ISBN 80-7203-671-8.

Kohut P. V. *Moudrost mystiků s Vojtěchem Kohutem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 80-7195-200-8.

Küng H. A Chiang J. *Křesťanství a náboženství Číny*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-294-2.

Livingstoneová, G. *Zadní dvorek Ameriky. USA a Latinská Amerika od Monroeovy doktríny k válce s terorem*. Praha: Grimmus, 2011. ISBN 978-80-87461-02-0.

Macek P. *Novější anglo-americká teologie: přehled základních směrů s ukázkami*. Praha: Kalich, 2008. ISBN 80-7017-100-4.

Mina G. *Fidel*. Praha: Columbus 2007. ISBN 80-7249-176-6.

McGrath A. *Blackwelova encyklopedie moderní křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů. 2001. ISBN 80-7255-043-8.

Nálevka V. *Čas soumraku: Rozpad koloniálního impéria po Druhé světové válce*. Praha : Triton, 2004. ISBN 80-7254-495-0.

O'Sullivan J. *Prezident, papež a premiérka*. Praha: Ideál, 2007. ISBN 80-86995-02-1.

Polišenský J. a kol. *Dějiny Latinské Ameriky*, Praha: Nakladatelství Svobody, 1979.

Reodl B. *Dějiny Peru a Bolívie*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2007. ISBN 80-7106-839-6.

Skalický K. *Zápas o zítřek aneb Quo vadis ecclesia*, Rychnov nad Kněžnou: Nakladatelství Ježek, 2000. ISBN 80-85996-20-0.

Vinay T a G. *Slunce vychází na jihu*. Praha: Kalich, 1969.

Molnár A. *Valdenští*. Praha: Kalich, 1991. ISBN 80-7017-384-X.

Internetové zdroje

<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=613811> [cit. 29.5. 2011]

<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=603313> [cit. 29.5. 2011]

http://www.balustrada.cz/bratrstvo/cislo.phtml?0106_mucednici [15. 12. 2010]

<http://leonardoboff.com/site-eng/lboff.htm> [5. 1. 2010]

<http://www.mklsisters.org/index.php/countries> [cit. 2010-03-08].

<http://www.ct24.cz/svet/109205-ctyri-laureati-dnes-prevzali-alternativni-nobelovy-ceny/> [cit. 6.12.2010]

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7374353.stm> [cit. 3. 12. 2010]

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1891145>. [cit. 19. 12. 2010]

[stmttp://www.globalpolitics.cz/clanky/kolumbie-konflikt](http://www.globalpolitics.cz/clanky/kolumbie-konflikt) [cit. 9.1.2011]

<http://liberationtheology.org/people-organizations/gustavo-gutierrez/> [cit. 8. 12. 2010]

<http://www.rightlivelihood.org/boff.html> [cit. 6.12.2011]

<http://www.fsspx-sudamerica.org/fraternidad/prioratoargentina.php> [cit. 7. 1. 2011]

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1996/february/documents/hf_jp-ii_spe_19960208_pastorale-san-salvador_it.html [cit. 8.1.2010]

<http://www.youtube.com/watch?v=sK1ND7USkl0> [cit. 9.09.2011]

<http://www.youtube.com/watch?v=PJPfancJSHI> [cit. 19.12.2011]

<http://www.youtube.com/watch?v=m95SlAcGGNA> [cit. 2010-03-08]

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Westminster_Abbey_C20th_martyrs.jpg

http://www.svetovypochod.cz/cs/1252_leonardo-boffv [cit. 30. 1.2011]

http://www.trinitychicago.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1141[cit. 12. 1. 2011]

<http://www.utsnyc.edu/Page.aspx?pid=510> [cit. 12. 1. 2010]

http://www.youtube.com/watch?v=q_y4IjTHMM0&feature=related[cit. 3. 12. 2010]

Periodika

Blažek B. Zobecněná teologie osvobození: kosmická dimenze, Souvislosti 1/1999. ISSN 0862-6928.

Mička R. Palestinská teologie osvobození. Teologie a společnost, CDK, 2006, č. 1, ISSN 1214-0740, s. 15-20. Dostupné na www.cdk.cz

[online].[cit. 2011-03-20]. Dostupné z <
<http://www.cdk.cz/ts/clanky/110/palestinska-teologie-osvobozeni/>>

Mitterhofer J. Teologie osvobození. Přehled vývoje, Teologické texty, Samizdat, č. 13, převzato z Theologish-praktische Qualtelschrift 1985/4. ISSN 0862-6944

Guillermoprietová A. Lidoví svatí, National geographic, květen 2010. ISSN 1213-9394

Sobrino J. Das Wort als Anprangerung, RomeroZeitung (Christliche initiative Romero), Březen 2010.

Sobrino J. Strukturní hřích a strukturní milost, Teologické texty, 1994, č 2, str. 13-16. ISSN 0862-6944

Publikace dostupné v digitální podobě

J. M. Vigil (eds.). Getting the poor down from cross: Christology of liberation, EATWOT/ASETT. Zdroj
www.servicioskoinonia.org/LibrosDigitales 2007. ISBN 9962-00-232-1

Summary

This work deals with origin and history liberation theology. Starting point for explanation term is interpretation issue in positive and negative meaning. For example are described main branches this movement. Subsequently are explained history important South America countries like Brasilia, Chile, Argentina and Peru. This chapter has function background for description origin liberation theology as response on social struggle in South America society. Another chapter introduces to ecclesiastic concept in Leonardo Boffa statement and his continues on CELAM idea option for poor. His contributes in theological construct ecclesiastic base was basic for social work in liberation theology. The pastor Jeremiah Wright was member this church. Next part show lives important leader liberation theology and their contribution for history of Christianity. As well know people are deal lives destinies Leonardo Boff, Gustavo Gutierrez, Jon Sobrino and Oscar Romero. The chapter: Christology explain comprehend person Jesus Christ in books by Jon Sobrino and Leonardo Boff. Most important function is historical praxis of the believers in eschatological completion of history and approaching Kingdom of God.

Main part has name Liberation theology and Vatican starts in time Second Vatican council when were changed principal Roman Catholic doctrine new social document like Lumen Gentium and results. Those documents results were discussed and developed in interpretation of Latin America bishops like Helder Camara. Perspective liberation theology was changed by entries some theologians in revolution struggle (for example case of

Nicaragua) and press conservative wing of bishop like Opus Dei. As excursion is introduce role Palestinian liberation theology in extreme situation of Christian community in Middle East. The conclusion deals about strong change religion situation - especially rise of Pentecostal and new religion movement in South America. New possibilities for Liberation theology are discovering in new socialist movement.